II

(Besluiten waarvan de publikatie niet voorwaarde is voor de toepassing)

RAAD

BESCHIKKING VAN DE RAAD

van 23 maart 1993

tot goedkeuring van het economisch jaarverslag 1993 en vaststelling van de richtsnoeren voor de in de Gemeenschap in 1993 te volgen economische politiek

(93/258/EEG)

DE RAAD VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN,

Gelet op het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap,

Gelet op Besluit 90/141/EEG van de Raad van 12 maart 1990 inzake de totstandbrenging van een geleidelijke convergentie van het economisch beleid en de economische resultaten gedurende de eerste fase van de Economische en Monetaire Unie [1], inzonderheid op artikel 4,

Gezien het voorstel van de Commissie,

Gezien het advies van het Europees Parlement [2],

Gezien het advies van het Economisch en Sociaal Comité [3],

HEEFT DE VOLGENDE BESCHIKKING VASTGESTELD:

Artikel 1

Het aan deze beschikking gehechte economisch jaarverslag 1993 wordt goedgekeurd en de richtsnoeren voor de in de Gemeenschap te volgen economische politiek die in dit verslag zijn opgenomen, worden vastgesteld.

Artikel 2

Deze beschikking is gericht tot de Lid-Staten.

Gedaan te Brussel, 23 maart 1993.

Voor de Raad
De Voorzitter
S. AUKEN

---

[1] PB nr. L 78 van 24. 3. 1990, blz. 23.
[2] Advies uitgebracht op 12 maart 1993 (nog niet verschenen in het Publikatieblad).
[3] PB nr. C 108 van 19. 4. 1993, blz. 31.

ECONOMISCH JAARVERSLAG VOOR 1993

Bladzijde

INLEIDING EN SAMENVATTING 3

I. DE ECONOMIE VAN DE GEMEENSCHAP IN 1991—1993 4

II. FACTOREN DIE TEN GRONDSLAG LIGGEN AAN DE HUIDIGE ZWAKKE ONTWIKKELING 11

III. DE NOODZAAK VAN EEN PASSENDE BELEIDSREACTIE 18

IV. HET INITIATIEF VAN EDINBURGH 20

IV.1. **De korte termijn** 20

IV.2. **De lange termijn** 21

V. MACRO-ECONOMISCH BELEID EN STRUCTUREEL AANPASSINGSBELEID 24

V.1. **Monetair beleid** 24

V.2. **Begrotingsbeleid** 26

V.3. **Structureel beleid** 26

V.3.1. *Voortdurende noodzaak van structurele hervormingen op nationaal niveau* 26

V.3.2. *Structurele aanpassingen op communautair niveau* 27

STATISTISCHE BIJLAGE 29

INLEIDING EN SAMENVATTING

De economische vooruitzichten voor de Gemeenschap zijn de afgelopen maanden ernstig verslechterd. In plaats van het verhoopte herstel zal 1993 het derde jaar van langzame groei zijn, terwijl een enigszins sterkere expansie niet eerder dan in 1994 wordt verwacht. Als gevolg van deze zwakke groei neemt de werkloosheid toe en een stabilisatie daarvan is niet te verwachten voor ver in 1994. Tevens zijn de begrotingstekorten opgelopen en thans groter dan in het begin van de jaren tachtig.

De wederopleving na de conjuncturele inzinking, die tegelijk met een algemene economische vertraging in de wereld tegen eind 1990 begon, wordt tegengehouden door een sterk gebrek aan vertrouwen en een aanhoudend restrictief monetair beleid. De eenwording van de twee Duitse staten heeft geleid tot een buitengewone vraagimpuls die gepaard ging met een verkrapping van het monetaire beleid ten einde de daardoor teweeggebrachte inflatoire druk tegen te gaan. In 1990 en 1991 werd aldus de economische bedrijvigheid in de gehele Gemeenschap sterk bevorderd door deze positieve vraageffecten zodat de Gemeenschap in 1991 niet ten volle de gevolgen van de economische verzwakking in de wereld ondervond. Daarna echter hebben de aanhoudende inflatoire spanningen in Duitsland, ondanks een aanmerkelijk minder dynamische economische bedrijvigheid, geleid tot een situatie waarin de monetaire verhoudingen in vele Lid-Staten krapper werden dan gezien de binnenlandse omstandigheden gerechtvaardigd was.

In de tweede helft van 1992 heeft de voortdurende zwakke economische ontwikkeling bijgedragen tot de moeilijkheden die zich bij de ratificatie van het Verdrag betreffende de Europese Unie hebben voorgedaan en zij was ook een van de factoren die de valutacrisis teweegbracht. De ontwrichting van het wisselkoersmechanisme deed de onzekerheid van de economische vooruitzichten belangrijk toenemen en bracht schade toe aan de geloofwaardigheid van het programma voor de EMU. Daarnaast droegen ook het gebrek aan vooruitgang in de Uruguay-Ronde, de tegenstrijdige tekenen aangaande een economische wederopleving in de Verenigde Staten, de verzwakking van de Japanse economie en het etnische conflict in het voormalige Joegoslavië alle te zamen bij tot een zeer negatief bedrijfsklimaat. In de laatste maanden van 1992 gaven alle vertrouwensindicatoren van de enquêtes bij het bedrijfsleven en consumenten een sterke verslechtering te zien.

De ruimte die beschikbaar is om met het economische beleid de groei op korte termijn te ondersteunen is echter beperkt. De mogelijkheden voor het begrotingsbeleid zijn in de meeste landen zeer begrensd. Enkele landen hebben de periode van krachtige groei niet benut voor een voldoende consolidatie van hun begrotingen zodat zij nu in een nog moeilijker positie verkeren. Andere hebben hun gezondere uitgangsposities gebruikt om de groei te ondersteunen door de werking van de automatische stabilisatoren toe te staan, maar hebben nu een groot deel van de voor flexibiliteit beschikbare marges opgebruikt. Een belangrijke verruiming van het monetaire beleid is mogelijk, maar afhankelijk van een vermindering van de inflatoire spanningen in Duitsland en een grotere geloofwaardigheid van het beleid in de landen die via het wisselkoersmechanisme (WKM) van het EMS met Duitsland zijn verbonden. Het in Edinburgh genomen groei-initiatief is een poging elke ruimte die nog beschikbaar is te benutten zonder af te wijken van de noodzakelijkerwijs op stabiliteit op middellange termijn afgestemde koers van het economische beleid.

Op grond van het huidige beleid is echter een terugkeer tot groeipercentages van twee tot drie procent, die mogelijk is binnen ongeveer twee jaar, niet voldoende om een duidelijke verbetering te brengen in de werkloosheidssituatie, die waarschijnlijk nog geruime tijd zeer moeilijk zal zijn. De Gemeenschap moet derhalve een beleid op middellange termijn voeren dat leidt tot een duurzaam sterkere groei ten einde een duidelijk neergaande lijn in de ontwikkeling van de werkloosheid te bewerkstelligen.

Voor de doeltreffendheid van het economisch beleid is geloofwaardigheid essentieel. Deze is ongelukkigerwijs ernstig aangetast door de recente ontwikkelingen die ook aan het EMU-tijdpad hebben doen twijfelen. De regeringen moeten derhalve al het mogelijke doen om de deelnemers aan het economisch leven ervan te overtuigen vastbesloten en in staat te zijn hun doelstellingen te verwezenlijken. Op communautair niveau moeten de regeringen door passende maatregelen bevestigen dat zij vasthouden aan het EMU-proces en blijk geven van hun vastberadenheid door hun beleid beter te coördineren.

In de praktijk betekent dit:

i) op korte termijn het treffen van maatregelen tot ondersteuning van de groei in de mate van het mogelijke, zonder de vooruitzichten voor de noodzakelijke begrotingsconsolidatie op middellange termijn in gevaar te brengen (in alle landen), of de noodzakelijke vermindering van de inflatoire spanningen in gevaar te brengen (in enkele landen);

ii) op middellange termijn het voeren van een beleid dat gericht is op de vergroting van de stuwkracht en het concurrentievermogen van de economieën door middel van het verwijderen van marktbelemmeringen voor een snellere groei, op het bevorderen van een gezonder klimaat voor nieuwe investeringen en op de totstandbrenging van de voorwaarden voor een groei die uit een oogpunt van milieu aanvaardbaar is.

I. DE ECONOMIE VAN DE GEMEENSCHAP IN 1991-1993

De economie van de Gemeenschap maakt een fase van langzame groei door die langer duurt en ernstiger is dan eerder werd verwacht. Deze ontwikkeling loopt parallel met de ontwikkelingen in de wereldeconomie waarin de groei tegen het eind van 1990 begon af te nemen en in 1991 vrijwel stagneerde. Terwijl echter de economie van de Gemeenschap aanvankelijk, grotendeels dank zij de groei-impulsen die uitgingen van de Duitse eenwording, relatief beter presteerde dan de rest van de geïndustrialiseerde wereld, doen zich er sedert medio 1992 eveneens ernstige problemen voor, die zodanig zijn dat een terugkeer tot meer bevredigende groeicijfers niet eerder dan in 1994 te verwachten is.

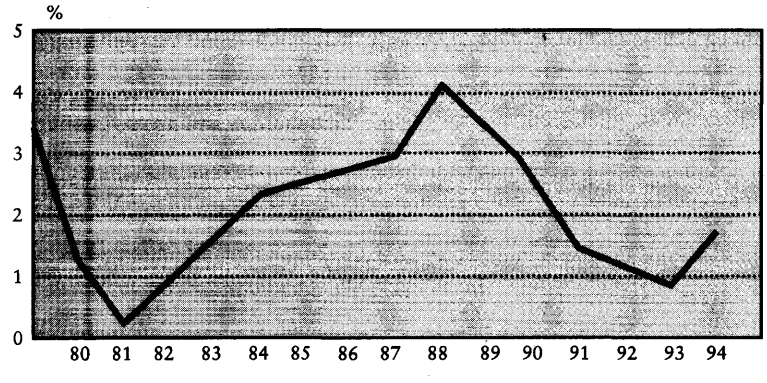
Groeivooruitzichten: duidelijke verslechtering in de loop van 1992...

Na vijf jaren van krachtige groei trad tegen het eind van 1990 in de economie van de Gemeenschap een verslechtering in. Tot midden 1992 was de vertraging bescheiden en bleef de groei in de Gemeenschap gemiddeld op een niveau van een tot twee procent. De gematigdheid van de conjunctuurverzwakking en de nog betrekkelijk bevredigende stand van de fundamentele factoren deden te vroeg verwachten dat aan de periode van langzame groei snel een einde zou komen. In de loop van 1992 zijn de vooruitzichten evenwel snel verslechterd. Enerzijds werd duidelijk dat de onderliggende kracht van de economie was overschat, terwijl anderzijds bleek dat het monetaire beleid niet zo snel als was verwacht zou worden verruimd. Daarnaast heeft de verslechtering van de economische vooruitzichten bijgedragen tot de politieke moeilijkheden bij de ratificatie van het Verdrag betreffende de Europese Unie en de valutacrisis die in september uitbrak. Deze twee gebeurtenissen hebben op hun beurt geleid tot slechtere vooruitzichten op herstel door hun effect op het vertrouwen van het bedrijfsleven en consumenten (de factoren die ten grondslag liggen aan de huidige moeilijkheden worden nader behandeld in het volgende hoofdstuk).

Grafiek 1

Gemeenschap: reële groei BBP

(vanaf 1992 met inbegrip van de nieuwe Duitse deelstaten)

Na een verrassend goed eerste kwartaal van 1992 stagneerde het BBP van de Gemeenschap in het tweede en derde kwartaal en uit de beschikbare gegevens kan worden afgeleid dat zich in het laatste kwartaal een kleine daling voordeed. Deze gegevens, te zamen met de dramatische achteruitgang van het vertrouwen bij bedrijfsleven en consumenten in de tweede helft van 1992, deed vrezen dat de economie van de Gemeenschap aan het begin stond van een ernstige recessie. Het groeiplan van Edinburgh is erop gericht deze mogelijkheid af te wenden.

... en zwakke groei in 1993

Prognoses die grotendeels gebaseerd zijn op de gebruikelijke veronderstelling (1) dat geen beleidswijzigingen zullen plaatsvinden, doen uitkomen dat in de loop van 1993 een geringe verbetering in de economie van de Gemeenschap zou kunnen optreden. Het consumentenvertrouwen zal naar verwachting enigszins verbeteren waardoor de particuliere consumptie enige opleving te zien zal geven, spoedig gevolgd door een snelle ontwikkeling van de investeringen. Gezien het groeiprofiel van 1992 — een sterk eerste kwartaal, gevolgd door een scherpe verzwakking van de bedrijvigheid — zal het verwachte bescheiden herstel niettemin resulteren in een gemiddelde groei voor 1993 van slechts 0,8 % (2), dat is minder dan voor 1992 (1,1 %). Extrapolatie van de voor 1993 verwachte groeitendens levert een gemiddelde groei voor 1994 op van ongeveer 1,8 %. Hoewel er goede redenen zijn om aan te nemen dat deze prognose zal uitkomen, zijn er in beide richtingen grote onzekerheden. Een omslagpunt in de conjunctuur kan altijd moeilijk worden voorspeld, zoals de ervaringen van de afgelopen 18 maanden opnieuw hebben aangetoond.

Tabel 1

De economie van de EG: middelen en bestedingen en economische kerngegevens

(procentuele reële verandering per jaar)

	Gemiddelde 1983—1985	Gemiddelde 1986—1989	1990	1991	1992	(a) 1993
Particuliere consumptie	1,8	3,9	3,2	1,9	1,4	¾
Overheidsconsumptie	1,7	2,0	2,1	2,0	1,6	¾
Bruto investeringen in vaste activa	1,1	6,4	3,9	0	0,4	–½
Binnenlandse bestedingen (incl. voorraad)	1,7	4,1	2,8	1,2	1,3	½
Uitvoer van goederen en diensten (b)	4,2	1,2	5,6	5,5 (d)	2,9	5¼
Totaal bestedingen	2,0	3,8	3,1	1,7	1,4	1
Invoer van goederen en diensten (b)	1,4	7,9	5,4	3,8 (d)	3,5	2¼
Bruto binnenlands produkt	**2,1**	**3,3**	**2,8**	**1,4**	**1,1**	¾
Inflatie (deflator particuliere consumptie)	7,2	4,0	4,5	5,3	4,6	4½
Werkgelegenheid	0,0	1,3	1,6	0,1	–0,7	–¾
Werkloosheid (% van de beroepsbevolking)	10,4	9,9	8,3	8,8	10,1	11
Overheidstekorten (% van BBP) (c)	–5,3	–3,8	–4,1	–4,6	–5,3	–5¾
Saldo lopende rekening (% van BBP)	0,3	0,5	–0,3	–1,0	–0,8	–1

N.B.: De cijfers voor het overheidstekort en het saldo op de lopende rekening omvatten de vijf nieuwe Duitse deelstaten vanaf 1991. De cijfers voor het BBP en zijn bestanddelen, inflatie, werkgelegenheid/werkloosheid omvatten de nieuwe deelstaten vanaf 1992.

(a) ramingen
(b) uitsluitend handel met derde landen
(c) financieringstekort gehele overheid
(d) deze cijfers geven een vertrokken beeld wegens de zeer sterke toeneming van de handel met de voormalige DDR; indien deze handel wordt beschouwd als intracommunautaire handel (wat cijfers voor de EG met inbegrip van de nieuwe deelstaten oplevert) worden de cijfers –1,3 voor de uitvoer en 5,8 voor de invoer.

(1) Voor de ramingen in dit Economisch Jaarverslag is uitgegaan van de gebruikelijke veronderstelling dat het beleid niet wordt veranderd voor de meeste variabelen, in het bijzonder op het gebied van de begroting. De gebruikte beschikbare gegevens zijn die van vóór 11 januari 1993.

(2) Alle cijfers voor de Gemeenschap betreffen de Gemeenschap met inbegrip van de vijf nieuwe Duitse deelstaten, tenzij anders vermeld.

Algemene neergang

In de loop van de afgelopen twee jaar zijn de groeiverschillen tussen de Lid-Staten kleiner geworden. Dit is voornamelijk het gevolg van twee tegengestelde ontwikkelingen. In de eerste plaats is in Duitsland de opleving na de eenwording gevolgd door een sterk versnelde achteruitgang: de toeneming van het BBP verminderde van 3,7 % in 1991 (West-Duitsland) tot 1,5 % in 1992 en naar verwachting 0,5 % in 1993. Omgekeerd komt de langzame en pijnlijke beëindiging van de aanhoudende recessie in het Verenigd Koninkrijk tot uiting in een omslag in de ontwikkeling van naar verwachting een daling met 2,2 % in 1991, gevolgd door een verdere daling met 0,9 % in 1992, tot een stijging met 1,4 % in 1993. De resultaten van de overige Lid-Staten liggen merendeels tussen deze twee uitersten, waarbij de matige groei van 1 tot 2 % waarschijnlijk in 1993 zal voortduren. Daarentegen geven België en Nederland, in verband met de nauwe economische banden met Duitsland, betrekkelijk scherpe dalingen van de groeicijfers te zien tot naar verwachting slechts 0,5 % in 1993.

Zwakke particuliere consumptie

De duur en de ernst van de neergang hebben tot gevolg dat alle bestanddelen van de binnenlandse vraag zwak zijn. In het bijzonder de particuliere consumptie heeft te lijden gehad en de achtereenvolgende dalingen van het expansietempo sedert 1989 zullen waarschijnlijk in 1993 worden voortgezet met een toeneming van slechts 0,8 %. Dit contrasteert met een overeenkomstig gemiddeld cijfer van 3,5 % in de periode 1985—1990. Deze voortdurende achteruitgang kan worden toegeschreven aan de scherpe daling van het reëel beschikbare inkomen als gevolg van de hogere inflatie die de nominale loonsverhogingen heeft geërodeerd, een stagnerende groei van de werkgelegenheid, een dalend aantal arbeidsuren en belastingverhogingen in verschillende Lid-Staten. Een herstel van de particuliere consumptie wordt belemmerd door de vrees die teweeg wordt gebracht door de stijgende werkloosheid en door een verdere vermindering van het consumentenvertrouwen dat zich thans op het laagste niveau sinds het begin van de jaren tachtig bevindt. Tenslotte heeft de noodzaak in enkele Lid-Staten (met name het Verenigd Koninkrijk) de hoge particuliere schulden die voortgevloeid zijn uit de snelle stijging van de vastgoedprijzen in de jaren tachtig terug te dringen eveneens een meer behoedzaam bestedingsgedrag van de consumenten bevorderd.

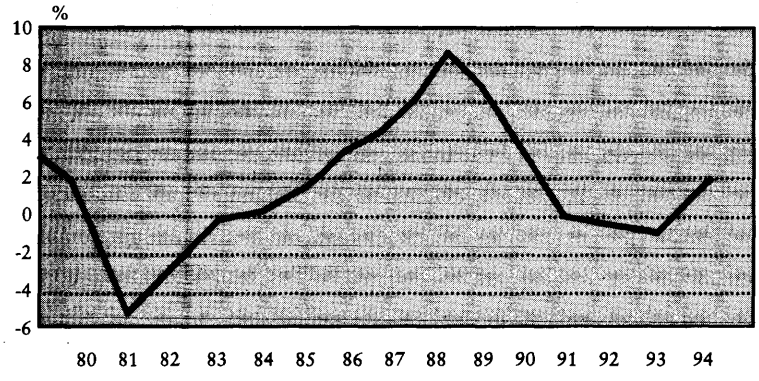
Dalende investeringen

Na de sterke opleving in de tweede helft van de jaren tachtig stagneerde in zowel 1991 als 1992 de investeringsgroei in de Gemeenschap vrijwel geheel. Indien geen rekening wordt gehouden met de nieuwe Duitse deelstaten zijn de investeringen in feite in 1992 met 0,3 % gedaald. De uitgaven voor uitrusting en gebouwen gaven vrijwel dezelfde ontwikkeling te zien, hoewel de laatste enigszins meer weerstand boden aan de neergang, in het bijzonder in 1992. De stijging van de kapitaalvoorraad is dientengevolge verminderd en ligt thans duidelijk onder het niveau dat nodig is om bij te dragen aan een verlaging van de hoge niveaus van werkloosheid in de Gemeenschap. Deze stagnatie van de investeringen is grotendeels een conjuncturele reactie op de verzwakking van de vraag, de verslechtering van het rendement op investeringen (zie grafiek 13), de hoge reële rentetarieven in vele landen en de gevolgen van de grotere politieke en economische onzekerheden voor het vertrouwen van het bedrijfsleven. Omgekeerd echter heeft de verslechtering van de winstgevendheid van de kapitaalvoorraad in 1990 en 1991 plaatsgemaakt voor een bescheiden verbetering in 1992, dank zij de terugkeer in vele landen tot meer gematigde loonsverhogingen. Gezien de te verwachten voortdurend zwakke vraag wordt voor 1993 een verdere investeringsdaling met een half procentpunt verwacht.

Grafiek 2

Investeringen in de Gemeenschap

(reële toeneming in %, zonder de nieuwe Duitse deelstaten)

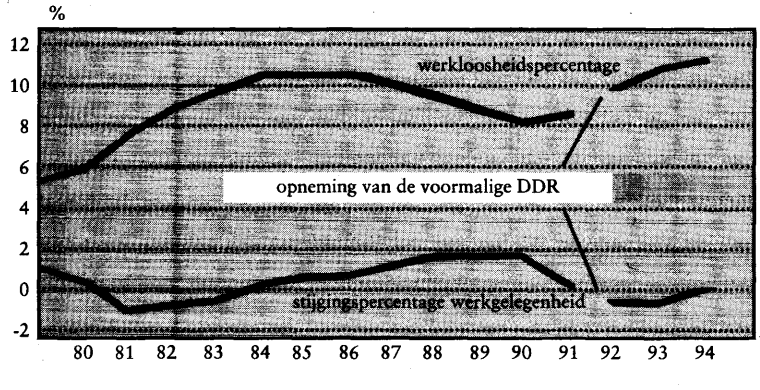

Werkloosheid: verbetering van 1986-1990 tenietgedaan

De gevolgen van de conjunctuurvertraging voor de werkloosheid deden zich met enige vertraging gevoelen, daar veranderingen in het stijgingstempo van de werkgelegenheid veranderingen in het tempo van de produktiegroei vertraagd volgen. De werkgelegenheid nam in 1990 nog krachtig toe (1,6 %), maar aan deze ontwikkeling kwam een einde in 1991 toen de werkgelegenheidsgroei vrijwel stagneerde. In 1992 nam de werkgelegenheid vervolgens af met ongeveer drie kwart procentpunt. Dit was voor het eerst sinds 1983 dat het aantal werkenden daadwerkelijk verminderde. Voor 1993 wordt een overeenkomstige vermindering verwacht. In absolute cijfers betekent dit dat in 1993 bijna twee miljoen personen minder dan in 1991 werk zullen hebben in de Gemeenschap, waardoor de stijging van de werkgelegenheid sedert 1984 vermindert van negen tot ongeveer zeven miljoen. Daar de beroepsbevolking naar geraamd wordt min of meer volgens de trend van de afgelopen jaren zal blijven toenemen (0,3 % in 1993) zal deze ontwikkeling van de werkgelegenheid leiden tot een scherpe stijging van de werkloosheid, die in 1993 zou kunnen uitkomen op ongeveer 17 miljoen personen (met inbegrip van de voormalige Duitse Democratische Republiek), of uitgedrukt in percenten van de burgerlijke beroepsbevolking op een niveau dat overeenkomt met het hoogste niveau dat in 1985 werd bereikt (11 %). In dit belangrijke opzicht zou aldus de in de laatste vijf jaar van het afgelopen decennium bereikte verbetering in de eerste drie jaar van de jaren negentig weer verloren zijn gegaan.

Grafiek 3

Werkgelegenheid en werkloosheid in de Gemeenschap

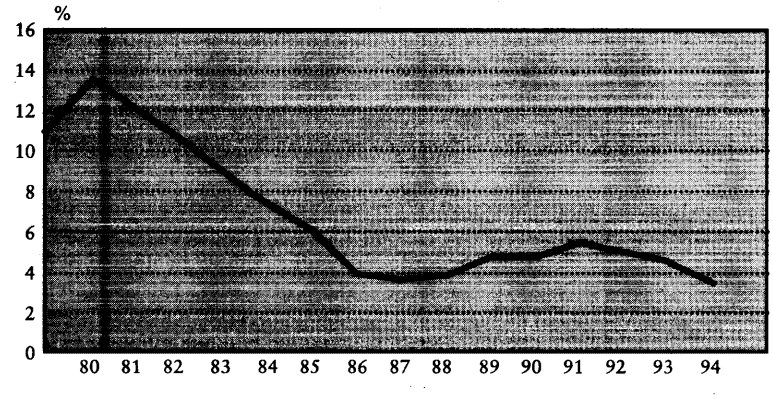
Per saldo kleine vermindering van de inflatie

De aanhoudende economische achteruitgang en het voortdurend krappe monetaire beleid hebben bijgedragen tot een vermindering van de inflatoire spanningen in 1992; de deflator van de particuliere consumptie daalde voor de Gemeenschap tot 4,6 %. Deze verbetering is grotendeels het gevolg van de betere resultaten in de Lid-Staten die niet aan het wisselkoersmechanisme deelnemen met een nauwe bandbreedte en die, met uitzondering van Spanje, in 1992 een aanzienlijke vermindering van de inflatie te zien gaven, na teleurstellende resultaten in het voorafgaande jaar. Ook echter was de verbetering belangrijk in de landen met een nauwe bandbreedte die, met uitzondering van Duitsland en Nederland, alle aan het eind van 1992 stijgingen van de consumptieprijzen met minder dan 3 % vertoonden. Ten dele echter als gevolg van het inflatoire effect van de recente devaluaties in verschillende Lid-Staten zal het inflatiepercentage voor de Gemeenschap naar verwachting in 1993 vrijwel ongewijzigd blijven (4,5 %). Voor de Gemeenschap als geheel zal de nominale depreciatie in 1993, zoals deze is geïmpliceerd in de wisselkoersveronderstellingen [1], leiden tot een sterkere groei van de invoerprijzen in dat jaar. Dit zal weer het effect van de verwachte daling van de arbeidskosten per eenheid, die naar verwachting in 1993 met niet meer dan 2,9 % zullen stijgen — de geringste toeneming in verschillende jaren — compenseren. Verdere verhogingen van de indirecte belastingen zullen in 1993 naar verwachting eveneens bijdragen tot de inflatoire druk.

Grafiek 4

Inflatie in de Gemeenschap

(Particuliere-consumptiedeflator: % wijziging per jaar)

Weinig verandering in de lopende rekening van de Gemeenschap

De lopende rekening van de Gemeenschap bleef in 1992 grotendeels stabiel met een tekort van iets minder dan 1 % van het BBP. Opgemerkt kan worden dat alle partners van Duitsland in de nauwe bandbreedte van het wisselkoersmechanisme 1992 afsloten met overschotten op de lopende rekening. Met uitzondering van Nederland en Luxemburg betekenden deze overschotten bovendien een verbetering ten opzichte van de uitkomsten voor 1991, terwijl Frankrijk het eerste overschot sedert 1986 boekte. Daartegenover behielden het Verenigd Koninkrijk, Spanje en Italië aanzienlijke tekorten, ondanks de zwakke economische voorwaarden en de aanhoudende recessie in eerstgenoemd land. Voor zowel Griekenland als in het bijzonder Portugal ondergingen de tekorten een sterke daling.

[1] De ramingen van de diensten van de Commissie zijn gebaseerd op een technische veronderstelling ten aanzien van de wisselkoersen. In het bijzonder wordt aangenomen dat de wisselkoersen in het EMS tot het eind van de ramingsperiode nominaal stabiel zullen blijven op de waarden die golden bij de aanvang van de ramingswerkzaamheden. Voor de overige valuta's wordt reële stabiliteit verondersteld. In het geval van de verhouding tussen de dollar en de Duitse mark is de gebruikte veronderstelling: gemiddeld voor 1993 1 dollar = 1,66 DM.

ECONOMISCHE CONVERGENTIE IN DE GEMEENSCHAP

De term „economische convergentie" wordt dikwijls gebruikt om twee verschillende, maar niet geheel van elkaar onafhankelijke, processen aan te duiden. Het eerste, „nominale convergentie" geheten, heeft betrekking op de geleidelijke convergentie naar de best mogelijke resultaten van de Lid-Staten op die gebieden die direct van invloed zijn op de overgang naar en het welslagen van een monetaire unie. De criteria van Maastricht betreffende de werkelijke (indexcijfer van de consumptieprijzen) en de verwachte inflatie (rentetarieven op lange termijn), begrotingstekorten, de verhouding overheidsschuld/BBP en wisselkoersenstabiliteit, houden verband met dit proces. Anderzijds wordt met de term „reële convergentie" gedoeld op het lange-termijnproces van convergentie van de levensstandaard, dat gewoonlijk bij benadering wordt weerspiegeld in de niveaus van het BBP per hoofd tegen koopkrachtpariteiten (zie statistische bijlage, tabel l) van de verschillende regio's van de Gemeenschap.

Nominale convergentie

De aanhoudende economische moelijkheden en de onrust op de valutamarkten hebben afbreuk gedaan aan het streven naar de mate van convergentie die voor de overgang naar de EMU is vereist. Op begrotingsgebied behoeft dit nauwelijks verbazing te wekken aangezien een zwakke groei sterke negatieve effecten op de overheidstekorten heeft en de Lid-Staten met een relatief gezondere begrotingssituatie terecht de zogenoemde „automatische stabilisatoren" hebben laten functioneren. Ten gevolge daarvan werden over het geheel genomen geen vorderingen gemaakt op de weg naar de in Maastricht overeengekomen doelstellingen (een begrotingstekort van niet meer dan 3 % van het BBP en een verhouding overheidsschuld/BBP van minder dan 60 % van het BBP). In plaats daarvan werd de begrotingssituatie in 1991 en vooral in 1992 veel slechter in de Gemeenschap als geheel en in verscheidene Lid-Staten. Door deze verslechtering konden dan weer geen vorderingen worden gemaakt op de weg naar een vermindering van de overheidsschuld, die in de meeste landen is gestegen (zie tabel 2).

Dank zij de vertraging van het groeitempo kon de inflatie echter enigszins worden teruggedrongen: in 1992 daalde de inflatie met 0,8 punt tot 4,5 % voor de Gemeenschap als geheel (zonder de nieuwe Duitse deelstaten). De gemaakte vorderingen zouden nu echter in gevaar kunnen komen door het inflatoire effect van recente devaluaties.

Begrotingssituaties verder verslechterd

Van slechts vier Lid-Staten (Denemarken, Frankrijk, Ierland en Luxemburg) bedroeg volgens de huidige verwachtingen het begrotingstekort (netto financieringssaldo van de gehele overheid) in 1992 minder dan 3 % — het relevante criterium in het Verdrag van Maastricht. De verslechtering was bijzonder ernstig in het Verenigd Koninkrijk, waar het tekort in 1992 volgens de huidige verwachtingen met meer dan 3 procentpunten is opgelopen tot ongeveer 6 % van het BBP. Elders in de Gemeenschap vallen twee tendensen op. Lid-Staten met relatief gezonde openbare financiën hebben de automatische stabilisatoren laten functioneren, hetgeen heeft geleid tot een hoofdzakelijk conjuncturele stijging van hun begrotingstekorten. Deze stijging werd echter beperkt tot een maximum van ongeveer 1 procentpunt van het BBP in Frankrijk en tot een half procentpunt van het BBP of minder in Denemarken en Ierland.

Omgekeerd konden in de Lid-Staten waar de tekorten zeer hoog waren, dank zij het consolidatiestreven deze tekorten worden gestabiliseerd en in sommige gevallen verminderd. Zo bleef in België en Italië de verslechtering in 1992 beperkt tot een kwart procentpunt of minder, hetgeen leidde tot een tekort van respectievelijk 6,7 % en 10,5 % van het BBP. In Portugal en vooral Griekenland was de vooruitgang bemoedigender: Griekenland heeft zijn begrotingstekort van 15,4 % van het BBP in 1991 teruggebracht tot 13,4 %, terwijl Portugal in het kader van de tenuitvoerlegging van zijn convergentieprogramma zijn tekort heeft teruggebracht van 6,4 % in 1991 tot 5,6 %. In Spanje werd de verslechtering van de openbare financiën gestopt door de invoering van corrigerende fiscale maatregelen in de tweede helft van 1992 en is het tekort van 4,6 % van het BBP iets lager dan in 1991. Het tekort voor het verenigde Duitsland ten slotte (gemeten aan het netto financieringssaldo van de gehele overheid, evenals het geval is voor alle andere Lid-Staten) bleef ongewijzigd op 3,2 % van het BBP.

In het licht van een nog steeds zwakke groei zullen deze algemene tendensen (dit is een voortgezette conjuncturele verslechtering in de Lid-Staten met relatief gezonde openbare financiën en verdere consolidatie in de Lid-Staten met hoge tekorten) naar verwachting in 1993 aanhouden. Daardoor zal het tekort voor de Gemeenschap als geheel verder stijgen tot 5,7 % van het BBP.

Prijzenconvergentie in 1992 verbeterd

In 1992 deed zich een verbetering voor in zowel het totale inflatiebeeld als de mate van spreiding over de Lid-Staten. De daling van de inflatie (indexcijfer van de prijzen van het gezinsverbruik) met 0,7 procentpunten tot 4,6 % is echter minder dan gezien de zwakke conjuncturele situatie van de communautaire economie kon worden verwacht. Dit resultaat steekt ook ongunstig af tegen de Verenigde Staten van Amerika en Japan, waar de prijsontwikkeling in 1992 veel beter was.

De verbetering in de mate van spreiding is grotendeels toe te schrijven aan de relatief betere resultaten van de Lid-Staten met een hogere inflatie buiten de nauwe band van het WKM. Alle vijf deze Lid-Staten (Spanje, Griekenland, Italië, Portugal en het Verenigd Koninkrijk) registreerden in 1992 een belangrijke daling van de inflatie, behalve Spanje waar slechts een geringe vermindering werd bereikt. Binnen de nauwe band van het WKM is er over het geheel genomen weinig verandering, met geringe dalingen van ten hoogste een half procentpunt in alle aangesloten landen, behalve Luxemburg waar sprake was van een kleine stijging en West-Duitsland waar vrijwel geen verandering plaatsvond. De Westduitse inflatie (4,0 %) bleef voor het tweede achtereenvolgende jaar de hoogste in de huidige nauwe band. In 1992 registreerden echter slechts de bij de nauwe band aangesloten landen een inflatie binnen een marge van anderhalf procentpunt boven het gemiddelde van de drie beste Lid-Staten in termen van prijsontwikkeling — het relevante criterium van Maastricht.

Verwacht werd dat de hierboven beschreven relatieve verbetering zich in 1993 zou voortzetten. Een dergelijke verdere vooruitgang kan echter worden bedreigd door recente ontwikkelingen. De devaluaties in de nominale wisselkoersen van verscheidene Lid-Staten verhogen de kans op een nieuwe toeneming van de inflatie in de betrokken landen door belangrijke stijgingen van de invoerprijzen, ondanks de zwakke bedrijvigheid en de hoge werkloosheid in deze Lid-Staten. Het effect van deze stijgingen op de inflatie voor de Gemeenschap als geheel zal worden gecompenseerd door een inflatiedaling in de Lid-Staten waarvan de munt een appreciatie onderging, waar de invoerprijzen veel gematigder zullen stijgen. Over het geheel genomen zal de inflatie in de Gemeenschap in 1993 naar verwachting bijna ongewijzigd blijven op 4,5 % (4,4 % zonder de voormalige Duitse Democratische Republiek).

Reële convergentie

In alle vier de minder welvarende Lid-Staten was de groei in 1992 gelijk aan of hoger dan het communautaire gemiddelde (zie tabel 1 in de statistische bijlage voor cijfers over de niveaus van het BBP per hoofd). Aan de aanzienlijke vooruitgang van de laatste paar jaar is echter een einde gekomen. Niettemin zijn er grote verschillen binnen deze groep. Zo heeft Ierland met een geraamde groei van 2,9 % in 1992 het overeenkomstige communautaire groeicijfer van slechts 1,1 % ver overtroffen, evenals in de voorgaande drie jaar het geval was. Anderzijds zal Griekenland naar verwachting een groei van slechts anderhalf procent registreren, maar niettemin is dit sedert 1985 het tweede achtereenvolgende jaar waarin dit land het communautaire gemiddelde heeft overschreden. Uit deze vooruitgang spreekt het lange en pijnlijke aanpassingsproces voor het wegwerken van de uit de jaren tachtig daterende opeenstapeling van economische onevenwichtigheden, dat eindelijk vruchten begint af te werpen. De Spaanse groei van slechts 1 1/4 procent in 1992 verdient ook de aandacht, aangezien het hier gaat om een zeer sterke daling ten opzichte van de hausse van de tweede helft van de jaren tachtig. In Portugal heeft de gestadige vooruitgang zich in 1992 voortgezet, maar het land had ook te lijden van de algemene vertraging van de groei.

Ondanks hun relatief betere economische resultaten was de groei in deze landen in 1992 niet voldoende om de werkloosheid te stabiliseren, die overal behalve in Griekenland toenam. Bijzonder zorgwekkend zijn de stijgingen in Ierland (van 16,2 % in 1991 tot 17,8 % in 1992) en Spanje (van 16,3 % tot 18 %), waar de werkloosheid reeds de hoogste in de Gemeenschap was. Naar verwachting zal deze tendens zich in 1993 helaas voortzetten en zal de werkloosheid in deze twee landen dan oplopen tot 19 à 20 %.

Tabel 2

Voornaamste indicatoren van de nominale convergentie 1990—1992

	Inflatie (deflator particuliere consumptie)			Begrotingstekort (netto financieringssaldo van de gehele overheid)			Bruto overheidsschuld (in % van het BBP)		
	1990	1991	1992	1990	1991	1992	1990	1991	1992
B	3,1	2,9	2,4	–5,7	–6,6	–6,7	128,3	130,1	132,2
DK	2,1	2,4	2,1	–1,4	–2,0	–2,3	66,7	72,2	74,0
D (*)	2,7	3,9	4,0	–2,0	–3,6	–3,4	43,6	45,0	—
D	—	—	4,8	—	–3,2	–3,2	—	42,0	43,3
GR	20,1	18,4	16,0	–18,8	–15,4	–13,4	96,3	102,0	106,7
E	6,4	6,3	6,0	–4,0	–4,9	–4,6	44,5	45,6	47,4
F	3,2	3,2	2,6	–1,4	–1,9	–2,8	46,7	48,5	50,1
IRL	1,7	3,2	2,9	–2,5	–2,1	–2,7	101,6	100,9	99,0
I	5,9	6,8	5,3	–10,9	–10,2	–10,5	97,8	101,3	106,8
L	3,6	2,9	3,4	5,0	–0,8	–0,4	6,9	6,1	6,8
NL	2,3	3,3	3,1	–4,9	–2,5	–3,5	78,8	78,3	79,8
P	12,6	11,9	9,1	–5,5	–6,4	–5,6	68,4	68,5	66,2
UK	5,3	7,2	5,1	–1,3	–2,8	–6,1	39,8	41,1	45,9
EG (*)	4,5	5,3	4,5	–4,1	–4,7	–5,4	59,5	61,4	—
EG	—	—	4,6		–4,6	–5,3	—	60,4	62,8

(*) Exclusief de vijf nieuwe Duitse deelstaten.

II. FACTOREN DIE TEN GRONDSLAG LIGGEN AAN DE HUIDIGE ZWAKKE ONTWIKKELING

De huidige zwakke vooruitzichten voor de economie van de Gemeenschap zijn het gevolg van verschillende factoren die in de periode 1990-1992 geleidelijk naar voren zijn gekomen en die te zamen een steeds grotere invloed kregen. Deze factoren hebben echter de groeivooruitzichten voor de economie van de Gemeenschap doen verslechteren. Ondanks de in de jaren tachtig gemaakte vooruitgang zijn met betrekking tot de groei en nieuwe werkgelegenheid de resultaten van de Gemeenschap in vergelijking met andere grote economieën niet zo goed als kon worden verwacht (de factoren die geleid hebben tot een laag potentieel groeipercentage voor de economie van de Gemeenschap worden nader behandeld in hoofdstuk IV).

De belangrijkste factoren die ten grondslag liggen aan de huidige periode van langzame groei zijn de economische achteruitgang in de gehele wereld, de daarmee gepaard gaande conjunctuurvertraging in de economie van de Gemeenschap, na de krachtige groei in de tweede helft van de jaren tachtig, en het aanhoudend krappe monetaire beleid in verband met de omstandigheden in Duitsland. Deze factoren te zamen hebben de periode van langzame groei doen voortduren, met als gevolg dat de ontevredenheid over de huidige economische situatie de ratificatie van het Verdrag betreffende de Europese Unie heeft bemoeilijkt en de recente valutacrisis heeft doen uitbreken. Op hun beurt zijn de politieke moeilijkheden en het verlies aan geloofwaardigheid in verband met de crisis in het EMS zelf factoren geworden die de economische bedrijvigheid afremmen.

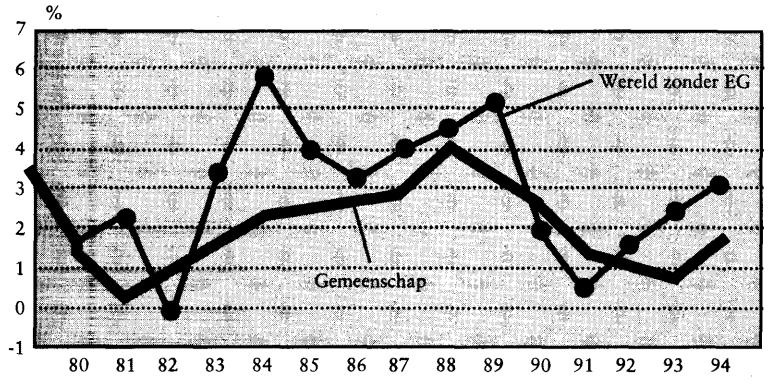
Effecten van de conjunctuurvertraging in de wereld

In 1988 viel het hoogtepunt van de economische groei in de Gemeenschap samen met dat van de wereldeconomie aangezien beide grotendeels het gevolg waren van dezelfde impulsen: het vertraagde effect van de daling van de olieprijzen in 1985/1986 en de aanzienlijke verruiming van het monetaire beleid die volgde op de instorting van de aandelenmarkt in oktober 1987. In

1990 was voor de wereld als geheel de groei van het BBP na de hoge percentages in 1988 en 1989 (respectievelijk 4,5 en 5,2 %) scherp gedaald tot ongeveer 2 %, hetgeen werd gevolgd door een verdere daling tot slechts een half punt in 1991. In 1992 gaf de bedrijvigheid in de rest van de wereld enige opleving te zien maar bleef met 1,6 % zwak. Het uitblijven van een krachtiger herstel kan ten dele worden toegeschreven aan de noodzaak voor bedrijven en gezinshuishoudingen in een aantal OESO-landen hun schulden verder te verminderen na de onhoudbare verhoging in de voorafgaande jaren. Deze daling van het groeipercentage voor de wereldeconomie kwam tot uiting in een vermindering van de wereldhandel, die in 1991 en 1992 nog slechts met respectievelijk 3 en 4,2 % toenam.

Grafiek 5

Groei in de Gemeenschap en in de rest van de wereld

In het bijzonder de exportmarkten van de Gemeenschap hadden te lijden. In 1991 stagneerde de uitvoer vrijwel, na een groei met ongeveer 7 % in 1989 en bijna 4 % in 1990. Geschat wordt dat in 1992 enige verbetering optrad met een stijging van ongeveer 3,5 %. Bovendien waren de wisselkoersontwikkelingen niet zeer gunstig voor de export van de Gemeenschappen. De nominale effectieve wisselkoers van de Gemeenschap apprecieerde van 1989 op 1992 (jaargemiddelden) met meer dan 10 procentpunten. Dientengevolge leden de producenten van de Gemeenschap aanzienlijke verliezen aan concurrentievermogen op zowel de binnenlandse als de wereldmarkten. De uitvoer uit de Gemeenschap naar de rest van de wereld, die in 1989 reëel met meer dan 7 % was toegenomen, steeg nog slechts met iets meer dan 2 % in 1990 en gaf in 1991 zelfs een daling te zien met ongeveer 2,5 % (uitsluitend goederen). Voorlopige schattingen wijzen erop dat de uitvoer van de Gemeenschap in 1992 opnieuw gegroeid kan zijn met ongeveer 2,5 %. Het is zorgwekkend dat de Gemeenschap in de afgelopen drie jaar voortdurend marktaandelen heeft verloren. Daar tenslotte de binnenlandse vraag in de Gemeenschap krachtiger bleef dan in haar partnerlanden nam ook de invoer uit de rest van de wereld in 1991 en 1992 aanzienlijk toe (respectievelijk met 7 en 3,5 %, uitsluitend goederen).

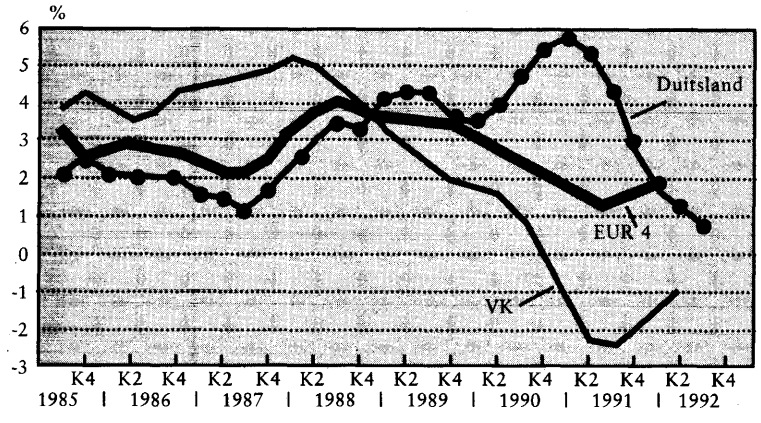
Conjunctuurcomponent

In de tweede helft van de jaren tachtig maakte de economie van de Gemeenschap een periode van krachtige groei door; de gemiddelde stijging van het BBP voor de periode van vijf jaar 1986-1990 was 3,2 %, terwijl de binnenlandse vraag reëel toenam met 3,9 %. De investeringen gaven een bijzonder krachtige stijging te zien, met reëel een gemiddelde toeneming in dezelfde periode met 5,9 % en vrijwel 7,5 % voor de investeringen in uitrusting. De potentiële groei kan zeer moeilijk worden gemeten, maar het is mogelijk dat in deze periode de feitelijke toeneming groter was dan dat wat de economie van de Gemeenschap zonder het ontstaan van spanningen kon opbrengen. In ieder geval waren de geregistreerde groeipercentages voor 1988 en 1989 (respectievelijk 4,1 en 3,4 %) duidelijk hoger dan het potentiële groei op langere termijn, hoe deze dan ook wordt gemeten. Onder deze omstandigheden kon een conjunctuurvertraging worden verwacht. Aangenomen mag worden dat de vertraging reeds tegen het eind van 1989 zeer aanzienlijk zou zijn geworden, ware het niet dat van de Duitse eenwording extra expansieve impulsen zijn uitgegaan. In feite werkte dit als een groot Europees „vraagexpansieprogramma".

Grafiek 6

Conjunctuurverschillen in de EG: Groei BBP in Duitsland, VK en EUR4 (F, I, NL, DK) (*)

(procentuele reële verandering t.o.v. hetzelfde kwartaal van het voorgaande jaar; 3-maandelijkse voortschrijdende gemiddelden)

(*) Kwartaalcijfers zijn slechts voor zes Lid-Staten beschikbaar.

Dat de economieën van de Gemeenschap vervolgens aan kracht verloren was tevens een gevolg van een meer restrictieve koers van het economische beleid als reactie op het ontstaan van macro-economische onevenwichtigheden. Ten aanzien van de inflatie hadden minder gunstige ontwikkelingen van de invoerprijzen tot gevolg dat de consumptieprijzen sneller toenamen, namelijk van 3,7 % in de jaren 1986-1988 tot ongeveer 5 % in 1989-1991. Ook de loonsverhogingen werden groter en namen toe van minder dan 6 % per jaar in de periode 1987-1989 tot 7,5 % in 1990. In enkele landen werden de tekorten op de lopende rekening zorgwekkend. Deze onevenwichtigheden waren weliswaar niet zo ernstig als die welke de Gemeenschap ondervond aan het begin van de jaren tachtig, maar waren voor enkele landen toch aanleiding restrictieve maatregelen te treffen, los van de algemene verkrapping van de monetaire situatie als gevolg van spanningen die voortkwamen uit de schok van de Duitse eenwording. Naast deze factoren werd in enkele landen, in het bijzonder in het Verenigd Koninkrijk en Denemarken, de zwakte van de vraag verergerd door de noodzaak voor gezinshuishoudingen en bedrijven hun excessieve schuldposities te corrigeren.

Duitse eenwording en consequenties daarvan voor het beleid

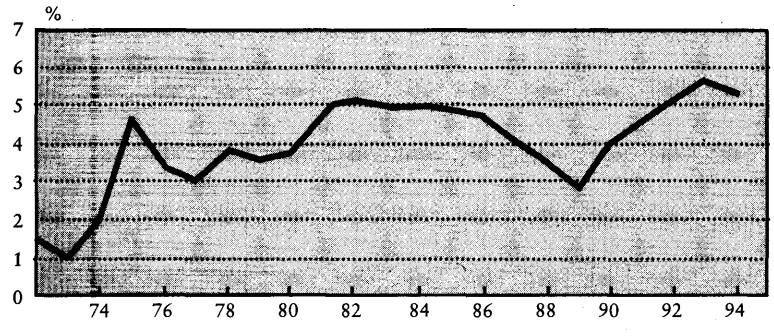
De Duitse eenwording was voor de Gemeenschap een klassiek geval van een grote asymmetrische schok. Op macro-economisch niveau leidde de eenwording tot het ontstaan van een grote kloof tussen totale vraag en totaal aanbod in Duitsland. Het aanbod liep in het Oosten sterk terug terwijl de vraag werd gesteund door grote overdrachten uit het Westen. Deze overdrachten werden voornamelijk gefinancierd door een groter tekort van de collectieve sector dat binnen een jaar na de eenwording verslechterde met meer dan 3 % van het BBP. Aangezien geen overeenkomstige besnoeiing van de Westduitse binnenlandse vraag plaatsvond waren de effecten te voorzien. Ondanks een uitzonderlijk grote omslag in het saldo op de lopende rekening van Duitsland (van overschotten van 4 tot 5 % van het BBP in 1986-1989 tot een tekort van bijna 1 % van het BBP in 1992), die getuigt van de hoge mate van integratie die door de Europese economieën is bereikt, groeide het BBP in West-Duitsland in 1990 met 5,1 %, terwijl de groeipercentages in de laatste twee kwartalen van 1990 en het eerste kwartaal van 1991 bijna 6 % beliepen. Ook de vraag in andere Lid-Staten werd krachtig gestimuleerd. Geschat wordt dat de groeipercentages voor de andere Lid-Staten gemiddeld zowel in 1991 als in 1992 werden verhoogd met een half procentpunt. Deze boven het potentieel uitgaande groei in West-Duitsland leidde tot spanningen op de arbeidsmarkt en op de markten voor goederen en diensten. De loonsverhogingen werden groter en namen toe van een trendmatige stijging van ongeveer 3 % per jaar in de periode 1987-1989 tot 4,7 % in 1990 en 5,8 % in 1991, terwijl de

inflatie opliep tot ongeveer 4% in 1991 en 1992 (hiertoe werd ook bijgedragen door verhogingen van de prijzen van nutsbedrijven en de indirecte belastingen).

Deze situatie resulteerde in een onevenwichtige beleidscombinatie waarin de korte rente, die was opgelopen als reactie op de eerste tekenen van het ontstaan van inflatoire spanningen en verwachtingen, hoog bleef. De grote mate van financiële integratie in de Gemeenschap, het gewicht van de Duitse economie, en in het bijzonder de spanningen in het EMS, versterkt door de diepgewortelde verwachtingen van de markt dat de Duitse mark nooit zal devalueren ten opzichte van de valuta's van de andere landen van de Gemeenschap, leidde tot krappe monetaire verhoudingen in de rest van de Gemeenschap. Hierdoor ontstond een situatie waarin de andere Lid-Staten, na een eerste fase waarin de effecten van de Duitse eenwordingen de groei krachtig ondersteunden — de positieve vraageffecten waren sterker dan het restrictieve effect van de krappe monetaire verhoudingen —, thans de deflatoire impulsen ondergingen die uitgingen van een aanhoudend krap monetair beleid in het binnenland, gecombineerd met een verzwakking van de bedrijvigheid in Duitsland. Deze situatie leverde problemen op voor de beleidscoördinatie en resulteerde uiteindelijk in een zeer moeilijke situatie daar de vraag in 1991 en 1992 in de meeste landen van de Gemeenschap zeer zwak was. Bijzonder moeilijk was de situatie van het Verenigd Koninkrijk, dat een ernstige recessie doormaakte.

Grafiek 7

Financieringstekort van de overheid, EG (% van BBP)

Restrictief beleid

Als gevolg van bovengenoemde ontwikkelingen was het macro-economische beleid in de afgelopen twee jaar in het algemeen restrictief en noodzakelijkerwijs gericht op de correctie van de onevenwichtigheden die het gevolg waren van de voorafgaande periode van krachtige groei. Het begrotingstekort voor de Gemeenschap als geheel is niettemin blijven stijgen en kwam in 1992 op het ongeëvenaarde recordniveau van 5,3% van het BBP. Deze stijging met 0,7 procentpunt ten opzichte van de uitkomst voor 1991 kan worden toegeschreven aan het effect van de conjunctuurvertraging op de openbare financiën, daar in vele Lid-Staten de werking van automatische stabilisatoren werd toegelaten. Bovendien werd het totaalresultaat aanzienlijk beïnvloed door de verslechtering met meer dan 3 procentpunten van het tekort in het Verenigd Koninkrijk. Elders in de Gemeenschap waren de beleidsmaatregelen grotendeels neutraal, waarbij de verruiming in enkele Lid-Staten ruimschoots werd gecompenseerd door een overeenkomstige verkrapping in anderen. Deze tendensen zullen in 1993 aanhouden en voor de Gemeenschap wordt een totaal tekort geraamd van 5,7% van het BBP, waarbij verwacht wordt dat het tekort van het Verenigd Koninkrijk verder scherp zal verslechteren met meer dan twee punten van het BBP.

Gedurende het grootste deel van 1992 bleven de monetaire verhoudingen in de Gemeenschap krap, zoals bleek uit de sterk inverse rentestructuur en de kracht van de communautaire valuta's ten opzichte van valuta's van derde landen en in enkele landen ook uit een minder snelle toeneming van de monetaire grootheden en/of dalende vastgoedprijzen. Deze krapte heeft bijgedragen tot de langer dan verwacht durende neergang. Zoals eerder werd opgemerkt werd de koers van het monetaire beleid bepaald door de gebeurtenissen in Duitsland waarvan de rentetarieven de bodem bleven vormen voor de nominale rentetarieven in het wisselkoersmechanisme, met zeer kleine (althans in 1992) uitzonderingen in het geval van Nederland en België.

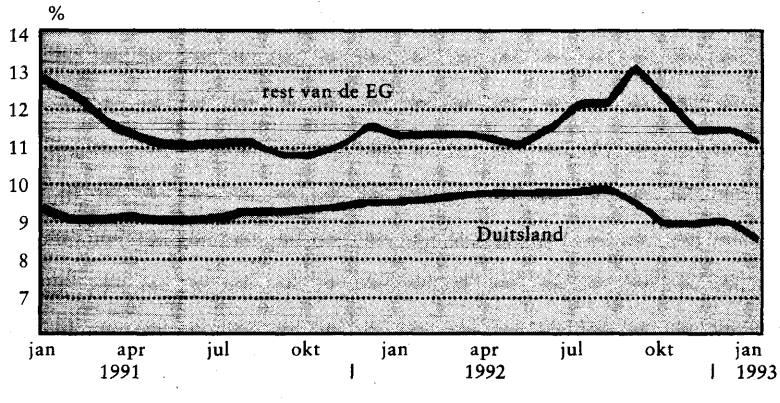
Ten einde de sterke inflatoire spanningen in Duitsland tegen te gaan heeft de Bundesbank haar officiële rentetarieven in december 1991 verhoogd. De meeste andere deelnemers in het wisselkoersmechanisme volgden. De verhoging van de rente was niet misplaatst in de landen met een hoge inflatie, maar was duidelijk niet in overeenstemming met de binnenlandse behoeften in de landen die met een nauwe bandbreedte deelnemen in het EMS. In juli 1992 heeft Bundesbank ten overstaan van een groei van de geldhoeveelheid die tweemaal zo hoog was als de doelzone, haar disconto verhoogd. Uitsluitend Italië verhoogde een officieel rentetarief, maar de maatregel van de Bundesbank deed de verwachtingen van de markt aangaande een spoedige daling van de rentetarieven in Europa teniet. In combinatie met een verdere daling van de dollarkoers, die verband hield met de verdere verlaging door de Federal Reserve van de korte-rentetarieven in de Verenigde Staten, heeft de maatregel van juli de monetaire verhoudingen in de Gemeenschap nog verder verkrapt.

De Duitse rentetarieven op korte termijn bereikten een hoogtepunt in de tweede helft van augustus (zie grafiek 8). Daarna gaven de Duitse rentetarieven, ondanks een voortdurend sterke toeneming van M3, een dalende tendens te zien, in het bijzonder als reactie op de effectieve appreciatie van de Duitse mark wegens de crisis in het wisselkoersmechanisme en ten dele als gevolg van de verdediging van de Franse frank.

Grafiek 8

Korte rente in Duitsland en in de rest van de Gemeenschap

(maandgemiddelden januari 1991—december 1992)

Politieke moeilijkheden en beroering in het EMS

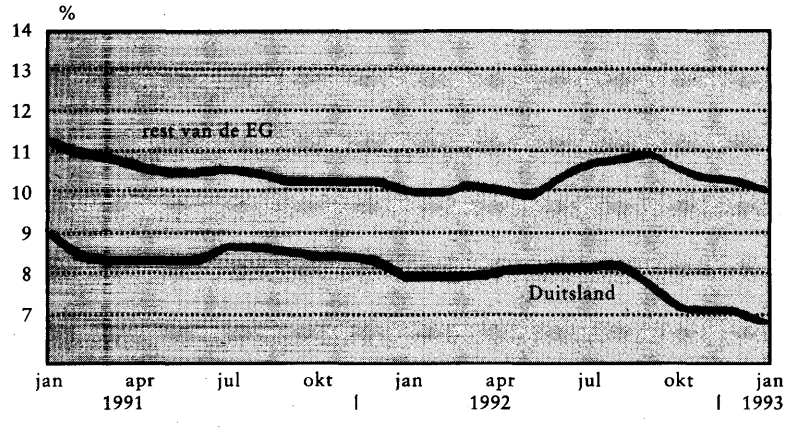
De moeilijkheden met de ratificatie van het Verdrag betreffende de Europese Unie — verwerping door de Deense kiezers, goedkeuring met een kleine marge in het Franse referendum, moeizame parlementaire debatten in enkele andere landen — hebben ingewikkelde oorzaken. Verondersteld moet echter worden dat de verslechtering van de economische situatie mede een rol heeft gespeeld, daar men zich zorgen begon te maken over de toekomst en bang werd voor veranderingen. Het ontstaan van deze moeilijkheden heeft de economische problemen van de Gemeenschap alleen maar vergroot.

De verwerping van het Verdrag in juni 1992 bij het Deense referendum deed de marktdeelnemers verwachten dat minder krachtig zou worden vastgehouden aan de uitgestippelde weg naar de EMU, hetgeen bijzonder nadelige effecten had in de landen die de grootste begrotingsaanpassingen tot stand moesten brengen of de zwakste conjunctuur hadden. Dientengevolge bracht het ontstaan of opnieuw ontstaan van risicopremies op de valuta's van vele van deze landen ten opzichte van de Duitse mark een vicieuze cirkel teweeg daar de economische vooruitzichten voor deze landen verder verslechterden — waardoor de twijfel aan de capaciteit en de bereidheid van de regeringen onder moeilijke omstandigheden pijnlijke aanpassingen door te voeren verder toenam — terwijl de rentelasten in de begroting zwaarder werden en daardoor de begrotingsconsolidatie nog moeilijker. Voorts waren de wisselkoerspariteiten, die vijf en een half jaar lang niet waren aangepast, in een aantal gevallen zodanig dat binnenlands evenwicht niet meer kon worden bereikt zonder een lange periode van lagere inflatiepercentages dan in de partnerlanden. Tevens deden zich tekenen voor van een aanzienlijke verslechtering van de economische situatie in de meeste Lid-Staten en gezien de opiniepeilingen werd getwijfeld aan een positief resultaat van het Franse referendum op 20 september.

Grafiek 9

Lange rente in Duitsland en in de rest van de Gemeenschap

(maandgemiddelden januari 1991—december 1992)

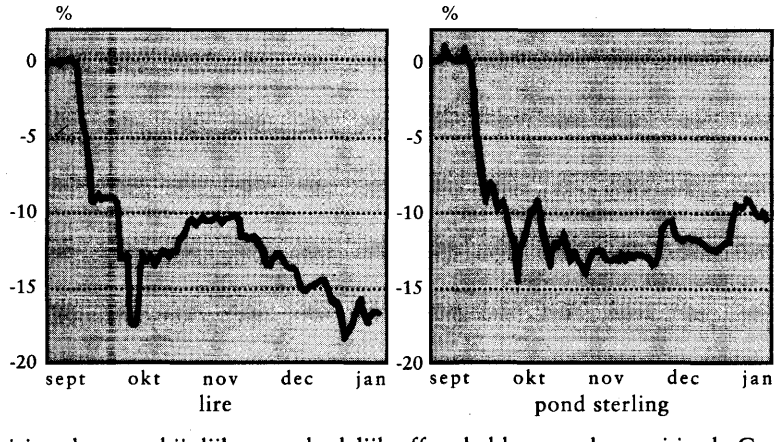
Deze ontwikkelingen deden de markten ernstig twijfelen aan het vermogen van vele regeringen de bestaande koersverhoudingen in het wisselkoersmechanisme van het EMS in stand te houden en brachten de recente valutacrisis tot uitbarsting (zie kader voor een beschrijving van de ontwikkelingen). Hoewel deze gebeurtenissen de vonk vormden was de brandstof voor het vuur in de loop der jaren opgehoopt door voordurend grote onevenwichtigheden in vele, zij het niet alle, van de betrokken landen.

De aangebrachte pariteitsaanpassingen en de schorsing van de deelneming van de Italiaanse lire en het pond sterling hebben in zeker opzicht de aard van de beleidsproblemen waarmede de Lid-Staten te kampen hebben veranderd, maar zij hebben hun moeilijkheden niet geringer gemaakt. De tijdelijke steun voor de economische bedrijvigheid die verwacht kan worden van een lagere wisselkoers en de daaruit voortvloeiende verbetering van het prijsconcurrentievermogen moeten worden afgewogen tegen de noodzaak het macro-economische beleid zodanig af te stemmen dat wordt voorkomen dat de inflatoire druk ontaardt in een loon/prijsspiraal. De begrotingsaanpassing kan makkelijker worden in de mate dat de bedrijvigheid krachtiger wordt, maar het is nog steeds moeilijk tot lagere rentetarieven te komen en in die landen waarvan de valuta's nu vrij fluctueren werden de renteverlagingen verkregen ten koste van aanzienlijke depreciaties die op middellange termijn grote inflatierisico's teweeg zullen brengen evenals economische onzekerheid.

Grafiek 10

Veranderingen in de waarde van de lire en het pond sterling t.o.v. de Duitse mark sedert begin september 1992

(procentuele veranderingen t.o.v. 1. 9. 1992)

De valutacrisis zal waarschijnlijk een schadelijk effect hebben op de groei in de Gemeenschap als geheel aangezien de toeneming van de bedrijvigheid in de landen waarvan de valuta's zijn

gedeprecieerd waarschijnlijk geen volledige compensatie zal vormen voor de verliezen in de landen waarvan de valuta's zijn geapprecieerd. Bovendien heeft de crisis de geloofwaardigheid van de afspraken over de totstandbrenging van de EMU geschaad en voor de deelnemers aan het economisch leven een belangrijke onzekerheidsfactor toegevoegd.

Daarenboven hebben zich in de laatste maanden van het vorige jaar spanningen en onzekerheden voorgedaan aangaande de mogelijkheid overeenstemming te bereiken in de huidige ronde van liberalisatie van de internationale handel in het kader van de GATT. Aangezien de liberalisatie waarnaar in de Uruguay Ronde wordt gestreefd naar verwachting een sterke positieve stimulans voor de wereldhandel en -groei zal vormen werd vol verwachting uitgezien naar de afsluiting van de lange ronde van onderhandelingen en het ontstaan van nieuwe moeilijkheden zal zijn gevoeld als een nieuwe nadelige ontwikkeling. De voortdurende onzekerheid over de politieke en economische hervorming in Midden- en Oost-Europa en de etnische conflicten in het voormalige Joegoslavië vormden bijkomende factoren die geleid hebben tot een daling van het vertrouwen bij bedrijfsleven en consumenten. Aldus hebben de politieke en institutionele ontwikkelingen in de tweede helft van 1992 de deelnemers aan het economisch leven niet het door hen benodigde stabiele en geloofwaardige raamwerk kunnen verschaffen en in feite bijgedragen tot de vermindering van hun vertrouwen.

CHRONOLOGISCH OVERZICHT VAN DE RECENTE GEBEURTENISSEN IN HET WISSELKOERSMECHANISME

2 juni 1992: Bij referendum verwerpen de Deense kiezers met een zeer kleine meerderheid het Verdrag van Maastricht, hetgeen leidt tot wisselkoersspanningen binnen het WKM en stijgingen van de korte-rentetarieven in verscheidene Lid-Staten.

2 juli 1992: De US Federal Reserve kondigt de zevende achtereenvolgende verlaging van de discontovoet tot slechts 3 % aan, waardoor de recente snelle depreciatie van de dollar ten opzichte van de communautaire valuta's nog sneller gaat verlopen.

16 juli 1992: De Bundesbank verhoogt haar discontotarief met 0,75 procentpunt, maar laat het Lombardtarief ongewijzigd op 9,75 %.

25 augustus 1992: Bekendmaking van de eerste opiniepeilingen die wijzen in de richting van een negatieve uitslag van het Franse referendum.

28 augustus 1992: Onder invloed van groeiende vrees dat het Italiaanse begrotingstekort onhoudbaar is, daalt de lire tot haar bodemkoers in het WKM.

3 september 1992: Het Verenigd Koninkrijk, dat steeds meer onder druk komt te staan om de rente te verhogen ter verdediging van het zwakke pond sterling, kiest in plaats daarvan voor leningsfaciliteiten ten bedrage van zeven en een kwart miljard pond om zijn externe reserves te ondersteunen.

4 september 1992: De Verenigde Staten verlagen het federal funds rente (interbancaire rente), verder met een kwart procentpunt tot 3 % en de dollar bereikt een historisch dieptepunt ten opzichte van de Duitse mark. Italië verhoogt de rentetarieven sterk in een poging de lire boven haar bodemkoers in het WKM te brengen, en kondigt aan gebruik te zullen maken van de financieringsfaciliteit op zeer korte termijn.

6 september 1992: De informele Ecofin-Raad in Bath spreekt zich opnieuw uit voor de bestaande wisselkoerspariteiten in het WKM. Opeenvolgende opiniepeilingen wijzen in de richting van een mogelijke verwerping van het Verdrag van Maastricht in het Franse referendum.

8 september 1992: Finland laat de markka zweven en Zweden verhoogt zijn korte-rentetarieven.

14 september 1992: In een poging de groeiende spanningen binnen het WKM te verminderen en de massale speculatiegolven tegen de lire te pareren, wordt besloten tot een devaluatie van de lire met 7 %. De Bundesbank verlaagt het Lombardtarief en het discontotarief met respectievelijk een kwart en een half procentpunt en kondigt een verlaging van het Pensionsgeschäftetarief met een half procentpunt aan.

16 september 1992: Ondanks massale interventie van de Centrale Bank en een verhoging van het officiële disconto met in totaal vijf punten, daalt het pond sterling sterk en kondigt de minister van Financiën de tijdelijke terugtrekking ervan uit het mechanisme aan. Ook de lire heeft te lijden van verdere massale speculatie en ook deze munt daalt tot haar nieuwe bodemkoers in het WKM. De Zweedse Centrale Bank verhoogt haar daggeldrente tot 500 %.

17 september 1992: Italië geeft zijn pogingen op de lire binnen het WKM te handhaven en schort zijn deelneming aan het mechanisme op. De Spaanse peseta wordt met 5 % gedevalueerd. Er wordt gespeculeerd tegen de Deense kroon, de Franse frank en het Ierse pond, zodat de Centrale Banken moeten interveniëren en de rentetarieven moeten worden verhoogd.

20 september 1992: De nipte meerderheid waarmee het Verdrag van Maastricht in het Franse referendum wordt goedgekeurd, maakt geen einde aan de twijfels over de vooruitzichten voor de uiteindelijke ratificatie ervan door alle Lid-Staten en in de daaropvolgende dagen nemen de spanningen binnen het WKM toe.

23 september 1992: Gezamenlijke verklaring door de Franse en de Duitse autoriteiten dat „wijziging van de spilkoersen niet gerechtvaardigd is".

19 november 1992: Na verscheidene weken van relatieve rust en een geleidelijke terugkeer naar de renteniveaus van vóór september in het WKM, nemen de spanningen weer toe na het besluit van Zweden om zijn munt van de ecu los te koppelen.

22 november 1992: De Spaanse peseta en de Portugese escudo worden beide met 6 % gedevalueerd, terwijl de Franse frank, de Deense kroon en vooral het Ierse pond steeds meer onder druk komen te staan. Daarentegen blijft de korte-geldmarktrente dalen in Duitsland, België en Nederland.

10 december 1992: De Bundesbank verhoogt de doelzone voor de groei van M3 in 1993 met één procentpunt aan weerszijden tot 4,5 %-6,5 %. Noorwegen koppelt zijn munt los van de ecu, waardoor de Deense kroon en de Franse frank onder druk komen te staan.

13 december 1992: De Europese Raad in Edingburgh kondigt een groei-intiatief aan om het herstel te bevorderen. Tevens wordt overeenstemming bereikt over een formule om de Deense verwerping van het Verdrag van Maastricht te ondervangen en over een nieuw cohesiefonds om de groei in de minder ontwikkelde Lid-Staten te bevorderen.

Begin januari 1993: De spanningen in het WKM nemen weer toe na de korte rust op de financiële markten rond Kerstmis en de rentetarieven worden verhoogd in Frankrijk en Ierland. De Franse en de Duitse autoriteiten verklaren opnieuw de bestaande pariteit tussen de Duitse mark en de Franse frank te willen handhaven. De Bundesbank verlaagt haar Pensionsgeschäftetarief met 15 basispunten (tot 8,60 %), met overeenkomstige verlagingen in België en Nederland.

30 januari 1993: Het Ierse pond wordt met 10 % gedevalueerd.

III. DE NOODZAAK VAN EEN PASSENDE BELEIDSREACTIE

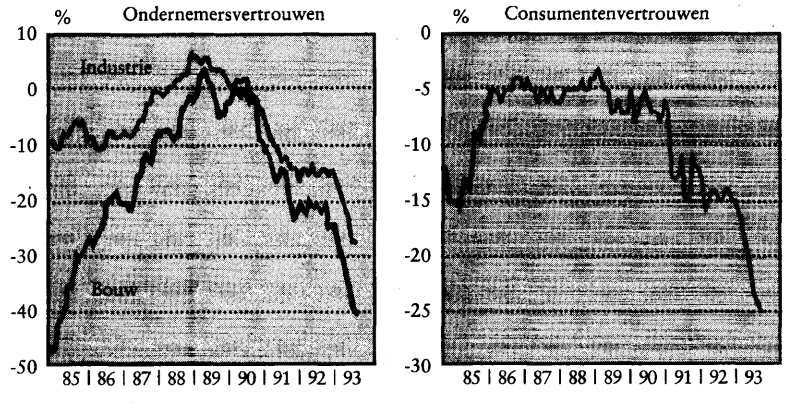
De voortdurend zwakke economische omstandigheden, de afwezigheid van duidelijke tekenen van herstel en de alarmerende groei van de werkloosheid hebben geleid tot toenemende bezorgdheid over het zich ontwikkelen van een inzinking in de economie van de Gemeenschap. Deze bezorgdheid vormde de achtergrond voor de roep om een snel beleidsantwoord, dat recentelijk door de Raad in Edinburgh is onderschreven. Dit initiatief zal thans als voorzien doorgang vinden en zal naar verwachting in positieve zijn bijdragen tot de vooruitzichten op herstel in de Gemeenschap. De vooruitzichten voor 1993 blijven echter onzeker. Een resultaat dat positiever is dan in hoofdstuk I beschreven, kan niet worden uitgesloten, maar er bestaat ook een risico dat de weg naar herstel langer zal zijn. Meer reden tot bezorgdheid geeft echter het feit dat, ondanks de verbetering die plaats had in de jaren tachtig, het groeipotentieel van de Gemeenschap kennelijk zeer gering is. Het is altijd moeilijk ramingen van de potentiële groei op te stellen, maar het lijkt duidelijk dat zonder een duidelijke breuk met de recente ontwikkeling de economie van de Gemeenschap naar verwachting geleidelijk kan terugkeren tot slechts een groei van tussen twee en tweeëneenhalf procent. Dit is nauwelijks voldoende om de werkloosheid te stabiliseren en biedt op middellange termijn geen uitzicht op een belangrijke daling daarvan: zelfs als de groei in 1995—1996 weer ongeveer 3 % zou bedragen, zoals in verschillende prognoses voor de middellange termijn voorspeld wordt, blijft de werkloosheid nog steeds op een niveau van 10 tot 11 %.

Dat een dergelijk scenario negatieve politieke gevolgen kan hebben, behoeft nauwelijks betoog. Werkloosheid op een dermate grote schaal is een zeer ernstig sociaal probleem en een vorm van economische verspilling. Maar ook met betrekking tot het economische beleid op zichzelf is sprake van ernstige bezorgdheid dat deze situatie in de komende jaren tot ernstigere problemen kan leiden. Werkloosheid en onzekerheid over de toekomst kunnen vele projecten waarop de economische toekomst van de Gemeenschap gebaseerd is, in gevaar brengen: de volledige tenuitvoerlegging van de nog resterende besluiten over de eengemaakte markt, de Economische en Monetaire Unie, de liberalisering van de wereldhandel. Ook bestaat het gevaar dat de huidige moeilijkheden leiden tot teleurstelling over het in de jaren tachtig gevoerde economische beleid op middellange termijn, en dat ten aanzien daarvan ten onrechte de mening post vat dat het de beloften niet heeft ingelost.

De huidige economische moeilijkheden en met name de turbulentie op de wisselmarkten zijn niet het resultaat van de oriëntatie op middellange termijn van het sinds het begin van de jaren tachtig gevoerde economische beleid, maar veeleer van de onvolledige tenuitvoerlegging daarvan. Betreurenswaardig is met name dat van de periode van sterke groei in de tweede helft van de jaren tachtig geen gebruik is gemaakt om meer substantiële vooruitgang in de richting van nominale convergentie te boeken. De inflatie is verminderd en hoewel in een aantal landen de situatie nog niet bevredigend is, is dit een van de belangrijk resultaten die bereikt zijn. Hoewel een lichte daling van de werkloosheid is opgetreden, is deze nog steeds onacceptabel hoog. Bovendien zijn de begrotingstekorten veel te groot gebleven. Voorts is in de landen met de ernstigste onevenwichtigheden op de begroting vaak de minste vooruitgang geboekt. Ook de vooruitgang op het gebied van structurele aanpassingen is duidelijk achtergebleven bij hetgeen had kunnen worden bereikt.

Grafiek 11

Globale indikatoren voor de EG

De doelstelling voor het beleid op middellange termijn, die door de Lid-Staten bij herhaling bevestigd is, is het weer tot stand brengen van een stabiele macro-economische toestand, die vergelijkbaar is met de situatie in de jaren zestig en tot voor de eerste oliecrisis. De voorwaarden waaraan voldaan moet worden voor een soepele en succesvolle overgang naar de EMU, die op zichzelf de voorwaarden voor economische groei zal verbeteren, beantwoorden exact aan deze doelstelling. Een lagere inflatie schept de voorwaarden voor snellere groei en lagere begrotingstekorten dragen bij tot hogere binnenlandse spaarquotes. In de jaren zestig bestonden in de meeste Lid-Staten begrotingstekorten die aanzienlijk lager waren dan de doelstelling van 3 % die in het Verdrag betreffende de Europese Unie vastgesteld is, en in acht landen was sprake van een gemiddelde inflatie die niet meer dan anderhalf procentpunt afweek van het gemiddelde van 2,7 % van de drie best presterende landen (Griekenland, Luxemburg en Portugal of Duitsland; die laatste twee landen hadden dezelfde gemiddelde inflatie).

Helaas heeft de huidige situatie geleid tot twijfel over de juistheid van de beleidsoriëntatie op middellange termijn die door de Regeringen in de Gemeenschap gevolgd wordt. Sommigen betwijfelen de doelmatigheid van dit beleid, bij anderen bestaat minder vertrouwen in de vastbeslotenheid en het vermogen van de Regeringen om dit beleid ten uitvoer te leggen. In deze omstandigheden moeten de Regeringen besluitvaardig optreden om te laten zien dat zij vastbesloten en in staat zijn de overeengekomen doelstellingen na te streven en om de economische subjecten ervan te overtuigen dat deze beleidsoriëntatie vruchten zal afwerpen.In concreto betekent dit dat de Regeringen een beleid moeten voeren dat een antwoord biedt op meerdere uitdagingen.

— Ten eerste moet besluitvaardig worden opgetreden om de groei te stimuleren zonder de groeivooruitzichten op middellange termijn in gevaar te brengen, dat wil zeggen dat bovenal het streven naar het stimuleren van groei bij stabiele prijzen gehandhaafd moet worden.

— Ten tweede moeten de omstandigheden worden geschapen die op middellange termijn een sterkere groei van de werkgelegenheid mogelijk maken.

— Ten derde moet een beleid gevoerd worden dat gericht is op het bevorderen van meer convergentie in reële termen van de werkgelegenheid en het BBP per hoofd van de bevolking.

— Ten vierde moet de vooruitgang in de richting van de nominale convergentie weer worden opgepakt. Dit betekent consolidatie van de vooruitgang bij de inflatiebestrijding en hernieuwde inspanningen daar waar de inflatie nog hoog is. Wat betreft de begrotingen betekent dit dat de landen met de meest verontrustende onevenwichtigheden ondanks de huidige moeilijkheden hun pogingen tot vermindering van het begrotingstekort moeten voortzetten, terwijl de andere landen van het verwachte herstel gebruik moeten maken om hun beleid tot consolidatie van de begroting op middellange termijn weer op te nemen.

IV. HET INITIATIEF VAN EDINBURGH

De recente verklaring van de Europese Raad over de economische groei in Europa heeft haar oorsprong in de noodzaak snel te handelen om het vertrouwen van de economische subjecten te herstellen. Juist het huidige, extreem lage niveau van het ondernemers- en consumentenvertrouwen vormt een van de belangrijkste hindernissen op de weg naar economisch herstel; een dergelijk laag niveau van het vertrouwen kan zelfs een verdere verslechtering van de economische vooruitzichten veroorzaken. De Europese Raad heeft echter ook benadrukt dat dergelijke maatregelen niet moeten worden opgevat als een afwijking van het noodzakelijke beleid van begrotingsconsolidatie op middellange termijn. De geloofwaardigheid is juist afhankelijk van het voeren van een beleid op middellange termijn dat de voorwaarden kan scheppen voor meer groei en een snellere toename van de werkgelegenheid en waarvan duidelijk is dat de vastbeslotenheid en de middelen om het ten uitvoer te leggen aanwezig zijn. De Europese Raad heeft in het bijzonder erop gewezen dat om de geloofwaardigheid te herstellen het in de convergentieprogramma's uiteengezette beleid stringent en energiek moet worden gevolgd.

Voorts heeft de Europese Raad overeenstemming bereikt over nieuwe financiële middelen voor de periode 1993—1999. Deze omvatten een verhoging met 41 % van het volume van de communautaire middelen voor structureel beleid, met inbegrip van het Cohesiefonds. Dit zal een aanzienlijke bijdrage leveren tot de versterking van de groeimogelijkheden van de minder welvarende economieën, waarvan het aandeel in de toewijzingen uit de structuurfondsen in vergelijking tot het niveau van 1992 vrijwel zal verdubbelen.

IV.1. De korte termijn

Op zijn bijeenkomst in december 1992 heeft de Europese Raad de Lid-Staten verzocht om de beschikbare ruimte voor macro-economisch beleid te gebruiken om maatregelen te treffen „die het vertrouwen vergroten en het economische herstel bevorderen". Meer in het bijzonder werd de regeringen verzocht een tweesporenbenadering te volgen, die bestaat uit maatregelen op nationaal en op communautair niveau.

De Lid-Staten werd verzocht gecoördineerde maatregelen te treffen op drie belangrijke gebieden:

i) de beleidsruimte die de begroting biedt, te gebruiken om maatregelen te treffen waarmee de particuliere investeringen worden aangemoedigd en om de overheidsuitgaven te richten op de infrastructuur en andere groeiondersteunende prioriteiten;

ii) de pogingen tot structurele aanpassing te versterken, bij voorbeeld door maatregelen ter vermindering van subsidies en ter bevordering van de concurrentie en de flexibiliteit van de markt;

iii) loonmatiging te bevorderen, met name in de overheidssector, in verband met de belangrijke voorbeeldwerking hiervan en de gunstige effecten voor de begrotingsconsolidatie.

Werkzaamheden in deze richting zijn reeds op de EcoFin-Raad in gang gezet. De ministers hebben de aanbevolen maatregelen in beschouwing genomen, ten einde deze spoedig ten uitvoer te leggen. Gehoopt wordt dat de Regeringen in staat zullen zijn de verschillende te nemen maatregelen aan te kondigen op een wijze die het vertrouwen vergroot. Een gelijktijdige en gecoördineerde aankondiging zou het psychologische effect vergroten en kan bereikt worden door de verschillende nationale maatregelen te presenteren als een gezamenlijk pakket met specifieke verplichtingen betreffende het tijdspad voor de tenuitvoerlegging van de afzonderlijke natoinale onderdelen daarvan. Dit is zeker de aangewezen weg in het geval van een aantal nationale maatregelen die in meerdere Lid-Staten genomen worden en derhalve een gezamenlijk beleid op Europees niveau rechtvaardigen. In dit kader zijn er goede argumenten voor

gelijktijdige maatregelen op gebieden zoals huisvesting, kleine en middelgrote ondernemingen, infrastructuurprojecten, liberalisering van markten en institutionele aangelegenheden.

De Gemeenschap moet aan dit gezamenlijke beleid bijdragen door initiatieven op verschillende terreinen, waaronder extra inspanningen ter verbetering van de doelmatigheid van het door haar gefinancierde onderzoek, snelle en doelmatige verwezenlijking van de eengemaakte markt, versnelde maatregelen ten behoeve van KMO's om de grote achterstand bij de investeringen ter bestrijding van de milieuvervuiling weg te werken, en maatregelen om infrastructuurprojecten te financieren, met name die welke verband houden met de transeuropese netwerken. Ter stimulering van de transeuropese netwerken (TEN's) is de Europese Investeringsbank verzocht een nieuwe, tijdelijke leningsfaciliteit van 5 miljard ecu op te richten. Bovendien zal een Europees Investeringsfonds met een kapitaal van 2 miljard ecu worden opgericht, waarin wordt bijgedragen door de EIB, de Gemeenschap en particuliere financiële instellingen. Het Fonds zal garanties verstrekken voor TEN-projecten in de hele Gemeenschap en voor kleine en middelgrote ondernemingen in met name de regio's waaraan steun wordt verleend. De Lid-Staten, de Commissie en de Europese Investeringsbank zullen zich er gezamenlijk voor inspannen dat de aldus ter beschikking gestelde middelen gebruikt worden ter bevordering van projecten die snel kunnen worden verwezenlijkt.

IV.2. De lange termijn

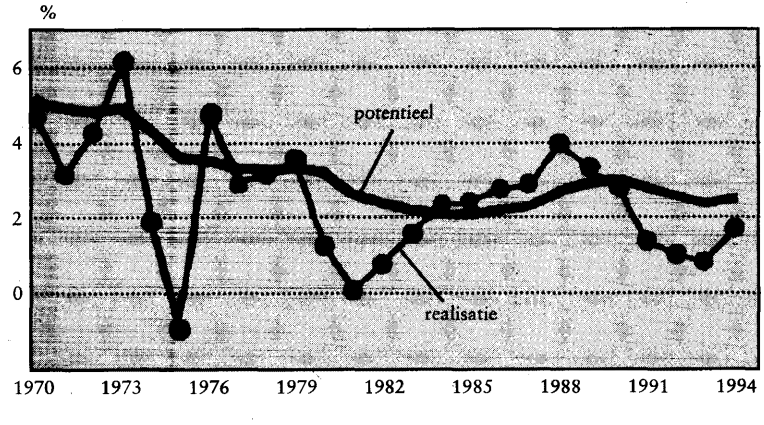
Zonder te zorgen voor snellere economische groei en een gelijktijdige verbetering van de efficiëntie van de arbeidsmarkt kan de groei van de werkgelegenheid in de Gemeenschap niet in de belangrijke mate toenemen. Sinds het midden van de jaren zeventig is de groei van het BPP waarbij de werkgelegenheid in de Gemeenschap begint toe te nemen, de zogenaamde „werkgelegenheidsdrempel", stabiel gebleven op rond 2 % per jaar. Gezien de verwachte ontwikkeling van de beroepsgeschikte bevolking en de participatiegraad moet de economie van de Gemeenschap een voortdurende groei van 2,5 % bereiken om de werkloosheid te stabiliseren. Dit betekent dat een substantiële vermindering van de werkloosheid binnen een acceptable termijn omwaarschijnlijk is, tenzij de economische groei op een hoger niveau kan worden gehandhaafd.

Bij een voortdurende groei van 3,5 % bij voorbeeld zou de werkloosheid teruglopen met driekwart tot een procentpunt per jaar. In de tweede helft van de jaren tachtig zorgde een gemiddelde groei van 3,2 % in combinatie met het optreden van de positieve effecten van het aanbodbeleid voor een daling van de werkloosheid van 10,8 % in 1985 tot 8,3 % in 1990. De onderliggende potentiële groei bedroeg in deze periode waarschijnlijk echter niet meer dan $2^1/_2$ tot $2^3/_4$ %, terwijl deze in de jaren zestig en tot in het begin van de jaren zeventig ruim boven de 4 % was. Bijgevolg vertoonde de economie van de Gemeenschap na de aanvankelijke benutting van ongebruikte capaciteit overhittingsproblemen, die te zamen met andere factoren leidden tot de huidige conjunctuurvertraging, zoals beschreven in hoofdstuk II.

Grafiek 12

Gerealiseerde en potentiële groei in de EG

(geraamd op basis van de groei van de kapitaalvoorraad)

Ondanks het feit dat de bezettingsgraad opnieuw gedaald is, hetgeen enige ruimte voor expansie zonder te grote inflatoire druk schept, bestaat er weinig twijfel over dat het handhaven van een groei van meer dan 3 % gedurende een aantal jaren een aanzienlijke toename van de groei van de produktiecapaciteit van de economie van de Gemeenschap vereist. De Gemeenschap moet zorgen voor een efficiënter gebruik van de middelen en moet meer middelen aanwenden voor investeringen in de produktie, ten einde haar industriële basis en concurrentievermogen te verbeteren. Hieraan moet in het economische beleid op middellange termijn prioriteit gegeven worden. Verwezenlijking van deze doelstelling zou een vermindering van de werkloosheid tot een meer aanvaardbaar niveau mogelijk maken en zou ook de vooruitgang in de richting van de EMU en van grotere economische en sociale samenhang bevorderen. Daarom is op twee fronten een krachtiger beleid noodzakelijk, te weten:

— het vergroten van de dynamiek van de economie van de Gemeenschap door het wegnemen van structurele belemmeringen die de groei van arbeid en kapitaal beperken, en

— het zorgen voor voldoende investeringen, hetgeen betekent dat de investeringsquote in de Gemeenschap aanzienlijk verhoogd moet worden.

i) Om deze twee doelstellingen te realiseren moet ervoor gezorgd worden dat aan de stimuleringsmaatregelen geen afbreuk gedaan wordt, hetgeen betekent dat het aanbodbeleid vaart moet blijven houden. Een krachtiger beleid van structurele maatregelen ter verbetering van de aanbodzijde van de economie is van essentieel belang, zowel op communautair niveau als in de afzonderlijke Lid-Staten. Dergelijke maatregelen zijn eerst en vooral noodzakelijk om het programma van de eengemaakte markt te voltooien, dat in toenemende mate de vele, nog immer bestaande structurele rigiditeiten aan het licht brengt, welke hoge kosten met zich mee brengen in termen van onjuiste aanwending van middelen, hogere werkloosheid en inflatie en onvoldoende aanpassing aan de veranderende economische omstandigheden.

In een tijd waarin zowel het begrotings- als het monetaire beleid in hoge mate beperkt worden door de bestaande onevenwichtigheden, is het van cruciaal belang dat de mogelijkheden voor het bevorderen van groei door het wegnemen van dergelijke rigiditeiten en door toenemende investeringen in de menselijke hulpbronnen van de Gemeenschap ten volle benut worden.

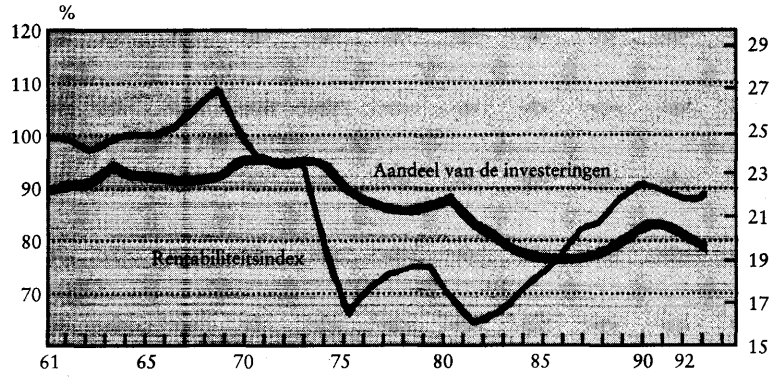
De Lid-Staten moeten de maatregelen nemen die noodzakelijk zijn om de flexibiliteit van de produktiefactoren in hun economieën te bevorderen. Gezien de onmogelijkheid van nominale wisselkoersaanpassingen in een volledig tot stand gebrachte EMU is een dergelijke flexibiliteit van essentieel belang om ervoor te zorgen dat de economieën van de Lid-Staten zich zonder een stijging van de werkloosheid kunnen aanpassen aan veranderende economische omstandigheden. Om dezelfde reden moet de Gemeenschap haar inspanningen op het gebied van de mededinging, de verbetering van de infrastructuur met inbegrip van onderzoek en ontwikkeling, het wegnemen van handelsbarrières en voor alles de totstandbrenging van de eengemaakte markt voortzetten.

ii) Gezien de huidige kapitaalintensiteit en de gebruikelijke kapitaalcoëfficiënt moet de investeringsquote aanzienlijk stijgen. Om een groeivoet van 3,5 % per jaar te kunnen handhaven moet de investeringsquote stijgen van het huidige niveau van minder dan 20 % van het BBP tot ongeveer 23 à 24 %. Een dergelijke substantiële stijging kan slechts over een periode van vele jaren bereikt worden en is afhankelijk van de gunstige ontwikkeling van vele verschillende factoren. Met name moet de rentabiliteit van de investeringen toenemen en moet de verwachting bestaan dat deze hoog blijft; de groei en de samenstelling van de vraag moeten daaraan voldoende beantwoorden, en tegelijkertijd moeten de middelen in toenemende mate bestemd worden voor besparingen.

Grafiek 13

Rentabiliteit van het vaste kapitaal en aandeel van de investeringen in het BBP in de EG, 1961—1992

(linkerschaal: rentabiliteitsindexcijfer, 1961—1973 = 100)
(rechterschaal: aandeel van de investeringen in vast kapitaal, % van BBP)

De sterke verslechtering van de rentabiliteit van het kapitaal die optrad in de jaren zeventig (zie grafiek 13), werd ten dele gecorrigeerd in de jaren tachtig, maar er is nog steeds een zekere achterstand in te lopen. In verband met de huidige hogere reële rentevoet die, niet in het minst vanwege de behoefte aan besparingen in de rest van de wereld (Oosteuropese landen, ontwikkelingslanden), op middellange termijn naar verwachting niet belangrijk zal dalen, is het zelfs waarschijnlijk dat de rentabiliteit van het kapitaal moet stijgen tot een hoger niveau dan in de jaren zestig.

Tabel 3

Verhouding tussen besparingen en investeringen in een aantal jaren

EG (exclusief de voormalige DDR) in procenten van het BBP

	1961—1973	1981	1986	1989	1992
Gezinsbesparingen (1)	10,0	12,0	10,3	8,6	9,8
Bedrijfsbesparingen (2)	11,0	9,0	11,2	12,0	11,2
Particuliere besparingen (3 = 1 + 2)	21,0	21,0	21,5	20,6	21,0
Overheidsbesparingen (4)	4,0	–1,0	–0,8	0,8	–1,7
Binnenlandse besparingen (5 = 3 + 4)	25,0	20,0	20,7	21,4	19,3
Lopende rekening (6)	0,4	–0,6	1,3	–0,1	–0,5
Bruto investeringen in vaste activa (7)	23,2	20,9	19,0	20,7	19,6
Voorraadmutaties (8)	1,4	–0,3	0,4	0,8	0,2
Bruto investeringen (9) (7+8) = (5–6) = (9)	24,6	20,6	19,4	21,5	19,8

De ervaring van de jaren tachtig heeft geleerd dat de meest effectieve manier om te zorgen voor de noodzakelijke toename van de rentabiliteit van het kapitaal bestaat uit een gedurende een voldoende aantal jaren weer gematigde groei van het reële loon per hoofd in verhouding tot de arbeidsproduktiviteit. Een dergelijke loonontwikkeling heeft in de meeste Lid-Staten tussen 1981 en 1989 plaatsgevonden. De reële loonkosten per werknemer stegen gemiddeld met iets minder dan de helft van de arbeidsproduktiviteitsstijging.

Een soortgelijke gunstige ontwikkeling in de jaren negentig zou het mogelijk maken het noodzakelijk rentabiliteitsniveau te bereiken. Hiertoe is het van essentieel belang dat het loonvormingsproces meer gaat bijdragen tot de noodzakelijke loonontwikkeling, desnoods door

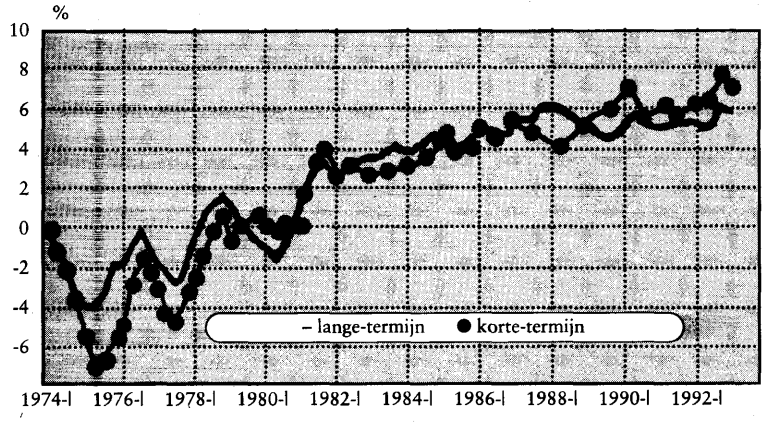
aanvullende structurele hervormingen. Een dergelijke gematigde loonstijging laat nog steeds ruimte voor de groei en samenstelling van de vraag die vereist zijn om de rentabiliteitsverwachtingen te ondersteunen. Wanneer de arbeidsproduktiviteit stijgt door hogere investeringen in vaste activa en in menselijke hulpbronnen, kan ook de reële loonstijging hoger zijn, hetgeen hopelijk zal leiden tot een opgaande conjunctuur.

De noodzakelijke stijging van de investeringsquote moet echter vergezeld gaan van een even grote stijging van de binnenlandse besparingen. Gezien het huidige saldo van de lopende rekening van de Gemeenschap en de noodzaak dat de Gemeenschap in overeenstemming met haar hoge mate van economische ontwikkeling weer een netto-kapitaalexporteur wordt, moeten de binnenlandse besparingen waarschijnlijk zelfs sterker stijgen. De particuliere besparingen waren gedurende een lange periode zeer stabiel, maar de overheidsbesparingen zijn ten gevolge van de toegenomen staatsschuld en de hogere reële rentevoet (zie tabel 3 en grafiek 14) aanzienlijk teruggelopen. In deze omstandigheden is voor een toename van de binnenlandse besparingen eerst en vooral een sterke vermindering van de ontsparing door de overheid noodzakelijk. Ook de particuliere besparingen, en met name die van de bedrijven, moeten echter worden aangemoedigd.

Grafiek 14

Gemeenschap: reële korte- en lange-termijnrentevoet

(kwartaalcijfers; rentevoet minus inflatie)

V. MACRO-ECONOMISCH- EN STRUCTUREEL AANPASSINGSBELEID

Het macro-economisch beleid moet worden afgestemd op het geven van een antwoord op de uitdagingen op de korte en middellange termijn, die in de voorafgaande twee hoofdstukken beschreven zijn, en bij de tenuitvoerlegging moet rekening worden gehouden met de reeds vermelde noodzaak om de geloofwaardigheid te vergroten. Door verbeterde coördinatie van het nationale economische beleid zou deze taak sterk kunnen worden vereenvoudigd.

De belangrijkste bijdrage die het macro-economische beleid kan leveren tot de vooruitzichten op herstel, is het scheppen van de omstandigheden die op een gezonde basis een verlaging van de korte rente mogelijk maken. Hiervoor is in essentie vereist dat eventueel nog bestaande inflatoire druk die het gevolg is van overmatige loonstijgingen en onevenwichtige begrotingssituaties, verminderd wordt. Onderhandelingen en overeenkomsten tussen de sociale partners zouden waar mogelijk kunnen leiden tot positieve resultaten door het bevorderen van een lagere nominale loonstijging, hetgeen positieve gevolgen heeft voor de inflatieverwachtingen. Besluitvaardig en geloofwaardig optreden in de meeste Lid-Staten om de overheidsfinanciën weer terug te brengen op de weg van consolidatie op middellange termijn, zou door een soortgelijke vermindering van de inflatieverwachtingen de taak van het monetaire beleid vereenvoudigen. Ook institutionele maatregelen, zoals aanpassing van de bestaande begrotingsprocedures en, vooruitlopend op het tijdspad voor de EMU, het verlenen van volledige onafhankelijkheid aan de centrale banken, zouden in dit opzicht belangrijke resultaten kunnen afwerpen. Spanje vervult momenteel een welkome voortrekkersrol in deze richting.

V.1. Monetair beleid

Uitgaande van het streven tot instandhouding van het wisselkoersmechanisme en van het feit dat de Duitse rente over het algemeen de bodem zal blijven vormen voor de rentevoeten binnen het

stelsel, kan een vermindering van de inflatoire druk in Duitsland goede kansen bieden op een meer algemene verlaging van de rente; de vooruitgang in de andere landen is mede afhankelijk van maatregelen om de risico-opslag te verlagen.

In september 1992 benutte de Bundesbank de gelegenheid die geboden werd door de revaluatie van de Duitse mark, om een bescheiden verlaging van de officiële disconto- en Lombardrente, alsmede van het Pensionsgeschäfte-tarief door te voeren. Deze verlaging werd kort geleden gevolgd door een verdere verlaging van de korte rente en een door de markt teweeggebrachte duidelijke daling van de lange rente (zie de grafieken 8 en 9). Hierdoor wordt bevestigd dat er een gezonde basis bestond voor de verlagingen van de korte rente en dat deze geen aanleiding hebben gegeven tot hogere inflatieverwachtingen op de lange termijn. De meeste andere deelnemers in het wisselkoersmechanisme zijn tot op heden echter niet in staat geweest dergelijke verlagingen volledig door te voeren in verband met het feit dat voortdurende waakzaamheid voor de gevolgen voor de wisselkoers geboden is.

De ruimte voor verdere verlaging van de Duitse rentetarieven (met name in het korte segment van de markt) is ten zeerste afhankelijk van het succes van het inflatiebestrijdingsbeleid van de autoriteiten. Een aantal factoren zullen naar verwachting bijdragen tot een daling van de inflatie in Duitsland in 1993. De revaluatie van de Duitse mark binnen het wisselkoersmechanisme en de algemene vertraging van de groei, zowel in Duitsland als elders, leiden tot neerwaartse druk op de prijzen. Loonmatiging en afremming van de monetaire expansie zullen naar verwachting ruimte scheppen voor renteverlagingen. Verdere vooruitgang is echter noodzakelijk, omdat de huidige groei van de nominale loonkosten per eenheid produkt nog steeds niet verenigbaar geacht wordt met prijsstabiliteit. Ook het voortdurend hoge niveau van het onderliggende begrotingstekort blijft de inflatie omhoog stuwen. Anderzijds wijst een groeiend aantal indicatoren — teruguitgang van de industriële produktie, daling van de exportorders, bedrijfssluitingen, opeenvolgende zwakke kwartaalcijfers voor de groei — op een meer uitgesproken neergang in Duitsland en op de ernst daarvan.

De prognose van de Commissie dat de produktie in Duitsland in 1993 zal stagneren, zal indien bewaarheid de daling van de inflatie versterken en daarmee de ruimte voor renteverlagingen vergroten. Stagnatie kan echter ook leiden tot vergroting van de reeds sterke druk op de overheidsfinanciën in verband met de gevolgen voor de automatische stabilisatoren. Als deze druk in onvoldoende mate beheerst wordt, kan dit de ruimte voor een minder krap monetair beleid beperken. Het „solidariteitspact" waarover momenteel onderhandeld wordt, zou een alleszins welkome ontwikkeling zijn. Een dergelijk pact, dat maatregelen voor loonmatiging gedurende een groot aantal jaren en een geloofwaardig programma van begrotingsconsolidatie op middellange termijn omvat, zou de inflatieverwachtingen verder kunnen doen teruglopen en daardoor de noodzakelijke aanzienlijke verlaging van de korte rente mogelijk maken. Met de herziening van de inflatieverwachtingen zou ook de lange rente verder kunnen dalen.

De omstandigheden waarin de andere Lid-Staten zich bevinden, lopen uiteen. In de landen waarvan de munteenheden tijdens de valutacrisis niet devalueerden, geeft de inflatie geen reden tot bezorgdheid en zullen de lagere importprijzen de inflatoire druk in elk geval verder doen verminderen. Een aantal van deze landen (Frankrijk en Denemarken) heeft echter nog steeds te maken met een positief rente-ecart ten opzichte van de Duitse mark. Deze landen moet hun koers op middellange termijn voortzetten en trachten de geloofwaardigheid van hun beleid verder te verbeteren, hetgeen een verkleining van het rente-ecart ten opzichte van de Duitse mark mogelijk zal maken. Voor een verruiming van de monetaire omstandigheden zijn deze landen echter grotendeels afhankelijk van de ontwikkelingen in Duitsland.

Een tweede groep landen wordt gevormd door de Lid-Staten waarvan de munteenheden binnen het wisselkoersmechanisme gedevalueerd zijn (Ierland, Spanje en Portugal). De monetaire omstandigheden zijn in hoofdzaak afhankelijk van het vermogen van de regeringen om de stabiliteit substantieel te verbeteren en daardoor het nog steeds zeer grote rente-ecart ten opzichte van de Duitse mark te verkleinen. In Ierland moet het op stabiliteit georiënteerde beleid van de laatste jaren worden voortgezet. Ten slotte is er de groep die bestaat uit landen waarvan de munteenheden geen deel uitmaken van het wisselkoersmechanisme (Italië, het Verenigd Koninkrijk en Griekenland) en die beschikken over een relatief grotere mate van vrijheid bij het bepalen van de korte rente. Deze vrijheid wordt echter beperkt door het risico van inflatie dat, gezien de omvang van de devaluaties die reeds hebben plaatsgevonden, aanzienlijk is. In deze laatste twee groepen landen zal het loonmatigingsbeleid een cruciale rol spelen, omdat dit ervoor moet zorgen dat de recente devaluaties niet leiden tot meer inflatie en dat in de gevallen waarin een tijdelijke achteruitgang onvermijdelijk is, de vooruitgang in de richting van nominale convergentie weer zo snel mogelijk wordt opgepakt.

V.2. Begrotingsbeleid

Zoals reeds opgemerkt zorgen onbevredigende begrotingssituaties in veel Lid-Staten voor complicaties bij het voeren van het monetaire beleid. Het begrotingstekort in de Gemeenschap heeft thans een recordniveau bereikt, dat zelfs hoger is dan dat in het begin van de jaren tachtig. Bovendien legt dit tekort momenteel een veel grotere last op het beleid, omdat de verhouding tussen de schuld en het BBP belangrijk is toegenomen en de reële rente veel hoger is dan in de jaren zestig en zeventig. De huidige, onbevredigende situatie van de overheidsfinanciën in de meeste Lid-Staten heeft ook geleid tot een ernstige beperking van de ruimte voor beleid door middel van de begroting in de conjuncturele neergang van dit moment.

De belangrijkste prioriteit voor de overheidsfinanciën in veel Lid-Staten blijft consolidatie op middellange termijn. Juist het voortdurend hoge niveau van de tekorten blijft een belangrijke factor in de huidige economische moeilijkheden en de recente onrust op de wisselmarkten. Door de tekorten blijft de lange rente hoog, worden de particuliere investeringen weggedrukt en de inflatieverwachtingen aangewakkerd.

In deze omstandigheden is het eens te meer noodzakelijk de overheidsuitgaven aan te wenden in die sectoren waarin zij de meeste invloed op de groeivooruitzichten hebben. Voor dit doel moeten de uitgaven verlegd worden naar de sectoren waarin het rendement in termen van groei (investeringen in infrastructuur, milieubescherming, onderzoek en ontwikkeling, opleidingen, enz.) van vitaal belang is voor de economische prestaties op middellange termijn.

De verschillen tussen de begrotingssituaties in de Lid-Staten rechtvaardigen een gedifferentieerde benadering. In een aantal Lid-Staten, in het bijzonder Italië en Griekenland, is het meest directe gevolg van een expansief begrotingsbeleid waarschijnlijk een scherpe stijging van de rente en in verband daarmee een toename van de lasten uit hoofde van schuldendienst, hernieuwde spanningen op de wisselmarkten en toenemende inflatoire druk, in plaats van een toename van de produktie. In deze Lid-Staten bestaat derhalve geen alternatief voor het voortzetten van de huidige stabilisatie-inspanningen, die in een aantal gevallen reeds positieve tekenen van vooruitgang uitwijzen. In het geringe aantal landen met minder urgente problemen kan de werking van de „automatische stabilisatoren" toegelaten worden, met name aan de inkomstenzijde.

In alle gevallen echter is voorzichtigheid geboden, ten einde de geloofwaardigheid van het beleid niet te ondermijnen. De bestaande convergentieprogramma's moeten aangepast worden aan de verslechtering van de economische toestand en in de landen waarin de toestand van de overheidsfinanciën de meeste zorgen baart, is het van essentieel belang dat ontsporingen bij de tenuitvoerlegging van de convergentie-programma's vroegtijdig worden ontdekt en dat zonder vertraging de noodzakelijke corrigerende maatregelen getroffen worden.

V.3. Structureel beleid

V.3.1. De voortdurende noodzaak van structurele hervormingen op nationaal niveau

De Lid-Staten moeten voortgaan met de inspanningen op het gebied van structurele aanpassingen die zij reeds in gang gezet hebben. Deze inspanningen vormen een aanvulling op de op communautair niveau genomen initiatieven, met name in relatie tot de voltooiing van de eengemaakte markt. Gezien de aard van structurele aanpassingsmaatregelen blijken de voordelen hiervan pas op middellange termijn. Dit moet echter geen excuus vormen voor vertraging bij de tenuitvoerlegging ervan. Het feit dat men ziet dat dergelijke maatregelen worden doorgevoerd, bevordert het herstel van de geloofwaardigheid, hetgeen ook op korte termijn positieve gevolgen heeft.

Op nationaal niveau moet nog een groot aantal structurele maatregelen ten uitvoer worden gelegd. De regeringen zouden de economische subjecten een duidelijk signaal kunnen geven van hun vastbeslotenheid om te breken met het in het verleden getoonde gedrag door op dit gebied een omvangrijk programma aan te kondigen en uit te voeren. Met de verwezenlijking van de eengemaakte markt doet de behoefte aan dergelijke maatregelen zich steeds sterker gevoelen en benadrukt de toenemende blootstelling aan sterkere concurrentie de vele onderliggende structurele rigiditeiten. In belangrijke sectoren, zoals de energie-, communicatie- en vervoersmarkten, is nog steeds sprake van te weinig concurrentie. Dit wordt mogelijk gemaakt door het voortbestaan van belemmeringen voor de toegang tot de markt. Ook het voortdurend hoge niveau van de staatssteun leidt tot concurrentievervalsing en verhindert mogelijke veranderingen. Het totale bedrag van de staatssteun in de Gemeenschap tussen 1988 en 1990 wordt geraamd op 89 miljard ecu per jaar (ongeveer 2 % van het BBP van de Gemeenschap), waarvan bijna de helft (36 miljard ecu) bestemd was voor de verwerkende industrie. Gezien de omstandigheden moeten deze steunniveaus worden verlaagd.

Ook moeten het overheidsingrijpen, de daaraan verbonden kosten en de alternatieven voortdurend worden onderzocht. In de overheidssector moet meer doelmatigheid worden bevorderd, waar mogelijk door sterkere concurrentie met de particuliere sector. Een hoog niveau van sociale bescherming is een kenmerk van de identiteit van de Gemeenschap dat in stand gehouden dient te worden. De milieubescherming moet in veel gevallen verbeterd worden. Desalniettemin bestaat er aanzienlijke ruimte voor het vereenvoudigen van procedures en het verminderen van de administratieve kosten die sommige regelingen met zich mee brengen, zonder dat aan de twee genoemde doelstellingen afbreuk wordt gedaan. Dit is met name het geval bij de kleine en middelgrote ondernemingen (KMO's), die vanwege hun beperkte omvang en middelen bijzonder kwetsbaar zijn voor overbodige of al te ingewikkelde procedures. Om de mogelijkheden van KMO's tot het scheppen van arbeidsplaatsen volledig te benutten is het van essentieel belang dat hun groei niet door dergelijke rigiditeiten belemmerd wordt. Ook de rol van de overheid bij het zorgen voor de infrastructuur en huisvesting dient kritisch te worden onderzocht, ten einde de bestaande structurele belemmeringen voor de groei weg te nemen.

Het is echter op het gebied van de arbeidsmarkten dat het aanpakken van structurele rigiditeiten van het allergrootste belang is. In de tweede helft van de jaren tachtig werd in dit opzicht enige vooruitgang geboekt. Het gelijktijdig bestaan van een voortdurend hoge werkloosheid, een opkomend tekort aan arbeidskrachten en de terugkeer van de looninflatie tegen het einde van het decennium wijzen er echter op dat de vooruitgang onvoldoende was. Er moet meer worden gedaan om ervoor te zorgen dat herstel van de economische groei zal leiden tot een sterke groei van de werkgelegenheid in plaats van tot een herhaling van het vroegere patroon van inflatoire loonstijgingen gevolgd door restrictief macro-economisch beleid.

Voorts zijn specifieke maatregelen met betrekking tot de werkloosheid noodzakelijk. De oorzaken hiervan zijn complex en diep geworteld. Om de werkloosheid terug te dringen is niet slechts het herstel van de groei noodzakelijk — ook al is dat van cruciaal belang — maar moeten voorts structurele maatregelen genomen worden, waaronder bijzondere maatregelen ten behoeve van de meest kwetsbare groepen, zoals jongeren, vrouwen en langdurig werklozen, en maatregelen om de werking van de arbeidsmarkt, met name op plaatselijk niveau, te verbeteren.

Op vele gebieden zijn specifieke maatregelen dringend noodzakelijk. Gebrek aan scholing en het niet op elkaar aansluiten van aangeboden en gevraagde beroepskwalificaties zijn zeer wijdverbreid. Zowel op communautair als op nationaal niveau zijn initiatieven noodzakelijk om de opleidingen te verbeteren. Ook zijn maatregelen noodzakelijk om de geografische mobiliteit van werknemers te verhogen. Bovendien kan het in veel gevallen noodzakelijk zijn de loonvormingsprocedures te wijzigen om deze meer gevoelig te maken voor de macro-economische omstandigheden en het bestaan van grote aantallen werklozen.

V.3.2. Structurele aanpassingen op communautair niveau

Op communautair niveau zijn in 1992 op het gebied van het wegnemen van structurele rigiditeiten onderscheiden resultaten geboekt. Enerzijds vormen de verdere vooruitgang in de richting van voltooiing van de eengemaakte markt en de overeenkomst inzake de Europese Economische Ruimte een doorbraak, die tot ver in de toekomst positieve economische gevolgen zal hebben. Anderzijds vormen de vertraging en de moeilijkheden bij het overbruggen van de smalle kloof die de belangrijkste partijen in de Uruguay-Ronde van de GATT scheidt, reeds een kostbare gemiste kans.

Het programma voor de eengemaakte markt is een belangrijke steunpijler van het economische beleid van de Gemeenschap en vormde zowel de stuwende kracht als de beweegreden voor het EMU-project. Bij afwezigheid van het door de eengemaakte markt tot stand gebrachte volledig vrije verkeer van kapitaal, arbeid, goederen en diensten is de EMU ondenkbaar. De Gemeenschap heeft daarom zelf de doelstellingen voor de komende jaren bepaald, niet alleen het vaststellen van de agenda voor de eengemaakte markt, maar bovenal ervoor zorgen dat deze functioneert.

Op basis van het Witboek uit 1985 zijn de economische omstandigheden voor ondernemingen in de Gemeenschap fundamenteel veranderd in de richting van openstelling van de nationale markten: het toestaan van het vrije verkeer van goederen, diensten en kapitaal, door middel van wederzijdse erkenning, de openstelling van de markt voor overheidsopdrachten en het afschaffen van de grenscontroles. In het bijzonder de toepassing van nieuwe stelsels voor de indirecte belastingen heeft de weg vrijgemaakt voor belangrijke kostenverminderingen voor ondernemingen in het intracommunautaire handelsverkeer, doordat alle belastingformaliteiten bij het

overschrijden van de interne grenzen afgeschaft zijn. Deze ontwikkelingen hebben geleid tot een belangrijke herstructurering van de ondernemingen in de Gemeenschap, een proces dat op communautair niveau moet worden ondersteund door aan bedrijven en particulieren een rechtskader voor samenwerking ter beschikking te stellen.

In de eerste plaats moeten de vastgestelde regels daadwerkelijk ingevoerd worden. Werkelijke en rechtvaardige toepassing van de communautaire wetgeving moet de hoogste prioriteit hebben. In december 1992 heeft de Commissie de Raad een duidelijke strategie voorgelegd om te zorgen voor de efficiënte werking van de eengemaakte markt, welke is gebaseerd op informatieverschaffing, transparantie van het gemeenschapsrecht en samenwerking tussen overheden. Dit is niet uitsluitend een verantwoordelijkheid van de Gemeenschap; ook de Lid-Staten moeten eraan deelnemen, op basis van een voortdurend partnerschap.

In de tweede plaats moet gezorgd worden voor de technische compatibiliteit van produkten en processen, ten einde het handelsverkeer te vereenvoudigen en de investeringen te stimuleren. Na de conclusies van de Raad over het Groenboek inzake de ontwikkeling van de Europese normalisatie uit 1991 heeft de Gemeenschap zich ingespannen om de procedures te verbeteren en de rol van standaardisatie in de Europese wetgeving te vergroten.

Bedrijven en particulieren moeten aantonen dat zij de door de eengemaakte markt geboden kansen optimaal kunnen benutten. In dit verband kan het groei-initiatief van de Europese Raad van Edinburgh niet los worden gezien van de economische omstandigheden en de omgeving, waarin de Gemeenschap haar beleid voert. Alleen op een echte interne markt kunnen ondernemingen de vruchten plukken van een groei-initiatief en op die wijze bijdragen tot de ombuiging van de negatieve trend die recentelijk is opgetreden.

De inwerkingtreding van de overeenkomst inzake de Europese Economische Ruimte (EER) zal, ondanks de recente afwijzing in het Zwitserse referendum, de nauwe handelsbetrekkingen tussen de Gemeenschap en de EVA-landen nog verder versterken. De bepaling in de overeenkomst dat de EVA-landen het overgrote deel van de maatregelen betreffende de eengemaakte markt aanvaarden, zal het handelsverkeer en de concurrentie tussen beide gebieden bevorderen en daardoor leiden tot aanzienlijke economische voordelen. Ook de uitgesproken wens van deze landen om verzoeken voor volledig lidmaatschap van de Gemeenschap te behandelen zal door de overeenkomst worden bevorderd. Zo ook zal het sluiten van associatieovereenkomsten met verschillende Midden- en Oosteuropese landen bijdragen tot meer integratie en handel tussen de landen in Midden- en Oost-Europa en de Gemeenschap.

Er bestaat weinig twijfel over de economische voordelen die een succesvolle afsluiting van de Uruguay-Ronde zou hebben. Hoewel alle partijen het eens zijn over de noodzaak van een succesvolle afsluiting van de ronde en over de risico's van een mislukking voor voortgezette groei van de wereldhandel, blijft definitieve overeenstemming nog steeds uit. Dit is teleurstellend, met name omdat na de recente vooruitgang de problemen die de betrokken partijen nog scheiden, van betrekkelijk gering belang zijn in vergelijking tot alle voordelen die op het spel staan. Het is daarom van het grootste belang dat alle partijen zich zo snel mogelijk inzetten voor een vergelijk over de nog bestaande meningsverschillen.

De huidige moeilijkheden verminderen het aantal opties voor economisch beleid en vormen een test voor de vastbeslotenheid niet toe te geven aan korte-termijnoplossingen, waarvan bekend is dat zij op middellange termijn ernstigere problemen oproepen. Een van de meest effectieve bijdragen die de Gemeenschap kan leveren, is de Lid-Staten bij te staan bij het vasthouden van de uitgezette koers. De tenuitvoerlegging van het groei-initiatief van Edinburgh zal bijdragen tot een zeker herstel van het vertrouwen bij de economische subjecten en zal daardoor de groeivooruitzichten verbeteren. Het economische beleid moet thans vastbesloten worden gericht op verbetering van het groeipotentieel van de economieën van de Gemeenschap langs de in dit verslag aangegeven weg.

In deze geest heeft de Raad het Economisch Jaarverslag 1993 goedgekeurd en hoopt hij dat de bespreking ervan door het Europees Parlement, het Economisch en Sociaal Comité, de sociale partners en de publieke opinie zal bijdragen tot het gewenste doel.

STATISTISCHE BIJLAGE

Winter 1992/1993 voorspelling

VOORNAAMSTE ECONOMISCHE INDICATOREN 1990—1994

EUROPESE GEMEENSCHAP, USA EN JAPAN

(a) BBP in constante prijzen

(procentuele mutatie)

	1990	1991	1992	1993 (1)	1994 (1)
B	3,4	1,9	1,0	1/2	1 3/4
DK	1,7	1,2	1,0	1 3/4	2 1/4
D	5,1	3,7	1,5	-1/2	1
D+	—	—	1,7	0	1 1/2
GR	-0,2	1,8	1,5	1 3/4	2
E	3,6	2,4	1,2	1	1 3/4
F	2,2	1,1	1,9	1	2
IRL	8,3	2,5	2,9	2 1/4	2 1/2
I	2,2	1,4	1,1	3/4	1 1/2
L	3,2	3,1	2,2	2	2 1/2
NL	3,9	2,2	1,3	3/4	1 1/4
P	4,4	1,9	1,7	1 1/4	2 1/2
UK	0,5	-2,2	-0,9	1 1/2	2 3/4
EG	2,8	1,4	1,1	3/4	1 3/4
EG+	—	—	1,1	3/4	1 3/4
USA	0,7	-1,3	2,0	2 1/2	2 3/4
JAP	5,2	4,4	1,5	1 1/2	2 1/2

(b) Binnenlandse vraag in constante prijzen

(procentuele mutatie)

	1990	1991	1992	1993 (1)	1994 (1)
B	3,5	1,6	1,9	1/2	1 1/2
DK	-0,8	0,1	-0,4	2	2 1/4
D	4,9	3,1	1,3	-1/2	1/2
D+	—	—	2,2	0	1 1/4
GR	0,8	2,3	1,1	1 1/2	2 1/2
E	4,7	2,9	1,8	1/2	1 3/4
F	2,6	0,8	1,0	1	1 3/4
IRL	6,3	-0,7	-0,9	2 1/4	2 1/4
I	2,7	2,2	1,3	-1/4	1
L	5,1	8,4	3,3	2 1/4	2 3/4
NL	3,5	1,7	0,6	1/4	1
P	5,4	4,1	3,6	3 1/4	4
UK	-0,5	-3,2	0,0	1/2	2 1/2
EG	2,8	1,2	1,1	1/4	1 1/2
EG+	—	—	1,3	1/2	1 1/2
USA	0,1	-2,1	2,1	2 1/4	2 3/4
JAP	5,4	3,0	1,1	1 1/2	2

(c) Prijsindexcijfer van het gezinsverbruik

(procentuele mutatie)

	1990	1991	1992	1993 (1)	1994 (1)
B	3,1	2,9	2,4	2 3/4	2 3/4
DK	2,1	2,4	2,1	1 1/2	2
D	2,7	3,9	4,0	3 1/2	3
D+	—	—	4,8	4 1/4	3 1/2
GR	20,1	18,4	16,0	13 1/2	9
E	6,4	6,3	6,0	5 1/2	5
F	3,2	3,2	2,6	2 3/4	2 1/2
IRL	1,7	3,2	2,9	2 1/4	2 1/4
I	5,9	6,8	5,3	5 3/4	4 3/4
L	3,6	2,9	3,4	4 3/4	3 1/4
NL	2,3	3,3	3,1	2 3/4	2 1/2
P	12,6	11,9	9,1	6 3/4	5 3/4
UK	5,3	7,2	5,1	5	3
EG	4,5	5,3	4,5	4 1/4	3 1/2
EG+	—	—	4,6	4 1/2	3 1/2
USA	5,0	4,2	3,1	2 3/4	2 3/4
JAP	2,6	2,6	2,4	2 1/2	2 1/2

(d) Saldo lopende rekening van de betalingsbalans

(in procent van het BBP)

	1990	1991	1992	1993 (1)	1994 (1)
B	0,9	1,7	1,8	1 3/4	2
DK	0,5	1,3	3,0	3	2 3/4
D	3,5	1,2	0,4	0	0
D+	—	-0,7	-0,8	-1 1/4	-1
GR	-6,2	-5,1	-3,3	-3	-2 1/4
E	-3,7	-3,5	-3,7	-3 1/2	-3
F	-0,8	-0,5	0,1	1/4	1/4
IRL	1,3	6,0	6,7	6 1/2	7
I	-1,4	-1,9	-1,9	-1 3/4	-1 1/2
L	34,2	27,9	19,9	18 3/4	17 1/2
NL	4,0	3,9	3,9	3 3/4	3 3/4
P (2)	-2,5	-3,5	-0,2	-2 1/4	-3 1/4
UK	-4,2	-1,8	-2,1	-2 3/4	-3
EG	-0,3	-0,5	-0,5	-3/4	-1/2
EG+	—	-1,0	-0,8	-1	-3/4
USA	-1,4	0,2	-1,0	-1	-1 1/4
JAP	1,3	2,5	3,2	3 1/4	3 1/2

Voetnoot: EG+: deze aggregaten zijn mede gebaseerd op cijfers voor het herenigde Duitsland.

(1) Vooruitzichten januari 1993 (definitief).
Een ongewoon grote onzekerheidsmarge geldt voor deze winter 1992/1993 voorspelling omdat is uitgegaan van de standaardveronderstelling dat „geen verandering in economisch beleid optreedt". Dit impliceert dat de projecties voor 1994 niet meer zijn dan extrapolaties van de voor 1993 verwachte trends. De uiteindelijke uitkomsten voor 1993 en, in het bijzonder, voor 1994 kunnen aanzienlijk verschillen van de huidige voorspellingen indien, onder andere, het economisch beleid significant zou worden bijgesteld.

(2) Onderbreking in de reeks in 1991—1992: definities uit de nationale rekeningen: vanaf 1992: betalingsbalans.

Bron: Diensten van de Commissie.

(e) **Aantal werklozen in % van de civiele beroepsbevolking**

	1990	1991	1992	1993 (1)	1994 (1)
B	7,6	7,5	8,2	9 1/4	9 3/4
DK	8,1	8,9	9,5	9 1/2	9 1/4
D	4,8	4,2	4,5	6	6 1/2
D+	—	—	7,5	8 1/2	8 3/4
GR	7,2	7,7	7,7	8 1/2	9
E	16,1	16,3	18,0	19 1/2	20
F	9,0	9,5	10,1	10 3/4	11 1/4
IRL	14,5	16,2	17,8	19 1/4	20 1/2
I	9,9	10,2	10,2	10 1/2	10 3/4
L	1,7	1,6	1,9	2	2
NL	7,5	7,0	6,7	7 1/2	8
P	4,6	4,1	4,8	5 1/2	5 3/4
UK	7,0	9,1	10,8	12 1/4	12 3/4
EG	8,3	8,8	9,5	10 1/2	11
EG+	—	—	10,1	11	11 1/2
USA	5,5	6,7	7,3	7 1/4	7
JAP	2,1	2,1	2,1	2 1/4	2 1/4

(f) **Vorderingensaldo van de totale overheid**

(in % van het BBP)

	1990	1991	1992	1993 (1)	1994 (1)
B	–5,7	–6,6	–6,7	–6	–5 1/4
DK	–1,4	–2,0	–2,3	–2 3/4	–1 3/4
D	–2,0	–3,6	–3,4	–3 3/4	–3 3/4
D+	—	–3,2	–3,2	–3 1/2	–3 3/4
GR	–18,8	–15,4	–13,4	–9 3/4	–7 3/4
E	–4,0	–4,9	–4,6	–4 1/4	–3 3/4
F	–1,4	–1,9	–2,8	–3 1/4	–3 1/2
IRL	–2,5	–2,1	–2,7	–3	–3 3/4
I	–10,9	–10,2	–10,5	–10 1/4	–9 1/4
L	5,0	–0,8	–0,4	–1	– 3/4
NL	–4,9	–2,5	–3,5	–3 1/2	–3 1/4
P	–5,5	–6,4	–5,6	–4 3/4	–3 3/4
UK	–1,3	–2,8	–6,1	–8 1/4	–8
EG	–4,1	–4,7	–5,4	–5 3/4	–5 1/2
EG+	—	–4,6	–5,3	–5 3/4	–5 1/2
USA	–2,5	–3,4	–4,8	–4 3/4	–4 1/2
JAP	3,0	2,4	2,2	1/2	1/2

(g) **Totale werkgelegenheid**

(procentuele mutatie)

	1990	1991	1992	1993 (1)	1994 (1)
B	1,1	–0,3	–0,7	– 3/4	1/4
DK	–0,5	–0,9	–0,7	0	1/4
D	3,0	2,6	0,8	–1	– 1/4
D+	—	—	–0,5	–1	1/4
GR	0,2	–2,0	–0,5	0	1/4
E	2,8	0,2	–1,6	–1 1/2	0
F	1,0	0,4	–0,2	– 1/4	0
IRL	3,3	–0,1	0,1	0	1/4
I	1,1	0,8	0,1	0	1/4
L	4,3	3,6	1,5	1 1/2	1 3/4
NL	2,3	1,3	0,4	– 1/2	0
P	0,9	0,9	–0,2	– 1/2	0
UK	0,7	–3,1	–2,3	–1 3/4	– 1/2
EG	1,6	0,1	–0,5	– 3/4	0
EG+	—	—	–0,7	– 3/4	0
USA	1,2	–1,6	0,7	1	1 1/4
JAP	2,1	1,9	0,5	1/4	3/4

(h) **Loonsom per werknemer**

(procentuele mutatie)

	1990	1991	1992	1993 (1)	1994 (1)
B	7,7	6,8	5,4	4 3/4	4 1/2
DK	3,4	3,7	3,2	2 1/2	2 3/4
D	4,7	5,8	5,3	3 1/2	3 1/2
D+	—	—	—	—	—
GR	19,7	15,0	12,3	11 1/4	10 3/4
E	7,9	8,7	9,0	7 1/4	5 3/4
F	5,0	4,2	4,1	4	4
IRL	4,4	4,4	6,3	6	3 1/4
I	10,5	8,7	5,1	4	4 3/4
L	6,9	5,4	5,1	6	4 1/2
NL	4,1	4,3	4,8	3 1/4	3 1/4
P	18,7	19,0	14,9	9 3/4	8 3/4
UK	9,5	8,9	6,0	3 3/4	4 3/4
EG	7,5	7,2	5,8	4 1/4	4 1/2
EG+	—	—	—	—	—
USA	4,9	5,1	2,4	2	2 1/4
JAP	5,3	4,4	3,2	2	2 3/4

Voetnoot: EG+, deze aggregaten zijn mede gebaseerd op cijfers voor het herenigde Duitsland.

(1) Vooruitzichten januari 1993 (definitief).
Een ongewoon grote onzekerheidsmarge geldt voor deze winter 1992/1993 voorspelling omdat is uitgegaan van de standaardveronderstelling dat „geen verandering in economisch beleid optreedt". Dit impliceert dat de projecties voor 1994 niet meer zijn dan extrapolaties van de voor 1993 verwachte trends. De uiteindelijke uitkomsten voor 1993 en, in het bijzonder, voor 1994 kunnen aanzienlijk verschillen van de huidige voorspellingen indien, onder andere, het economisch beleid significant zou worden bijgesteld.

Bron: Diensten van de Commissie.

(i) **Bruto investeringen, bouw, in constante prijzen**

(procentuele mutatie)

	1990	1991	1992	1993 (1)	1994 (1)
B	7,1	2,0	3,8	-2 3/4	1 1/4
DK	-4,6	-8,1	-4,5	4 1/2	3 1/2
D	5,3	4,1	4,5	1/2	2
D+	—	—	5,6	1 3/4	3
GR	2,2	-6,4	-3,0	3	5
E	10,8	4,3	-3,4	-3 1/4	1/2
F	2,7	0,6	2,3	1/4	1 3/4
IRL	11,7	-1,4	2,5	3	2
I	2,5	1,2	0,4	-3/4	1/2
L	8,0	7,1	6,0	3 1/4	4
NL	0,6	-2,1	0,0	-1/2	1/2
P	5,3	4,5	2,5	2 3/4	5 3/4
UK	-0,6	-8,4	-1,4	-1 1/2	5 1/2
EG	3,8	0,5	1,0	-1/2	2
EG+	—	—	1,5	-1/4	2 1/4

(j) **Bruto investeringen, outillage, in constante prijzen**

(procentuele mutatie)

	1990	1991	1992	1993 (1)	1994 (1)
B	10,9	-1,9	0,7	-4	1 1/4
DK	3,7	2,8	-12,0	-3/4	4 3/4
D	13,3	9,1	-2,0	-4	1 3/4
D+	—	—	1,3	-1 1/2	3 1/4
GR	7,9	3,3	4,5	6	7 1/2
E	1,4	-2,5	0,2	1/4	2 1/4
F	4,1	-2,5	-4,3	-1 1/4	1 1/2
IRL	7,2	-11,6	0,5	-1 1/4	1 1/2
I	3,5	0,7	-0,7	-1 1/2	1 1/4
L	10,9	11,4	3,5	1 3/4	3
NL	7,6	2,6	-0,8	-3/4	1 1/2
P	5,8	1,0	4,8	3 3/4	6
UK	-3,6	-11,9	0,6	-0	3 3/4
EG	4,8	-0,2	-1,5	-1 1/2	2 1/4
EG+	—	—	-0,7	-1	2 1/2

(k) **Bruto investeringen, totaal, in constante prijzen**

(procentuele mutatie)

	1990	1991	1992	1993 (1)	1994 (1)
B	8,4	0,3	2,5	-3 1/4	1 1/4
DK	-0,5	-2,8	-8,3	2	4 1/4
D	8,7	6,5	1,3	-1 3/4	1 3/4
D+	—	—	3,6	1/4	3
GR	4,8	-1,9	0,6	4 1/2	6 1/4
E	6,9	1,6	-2,0	-2	1 1/4
F	3,1	-1,3	-1,5	-3/4	1 3/4
IRL	10,2	-7,2	1,6	2 1/4	1 3/4
I	3,3	0,9	-0,2	-1 1/4	1
L	2,5	9,8	4,5	2 1/4	3 1/4
NL	3,6	0,1	-0,4	-3/4	1
P	5,9	2,8	3,6	3 1/4	5 3/4
UK	-3,1	-9,9	-0,4	-3/4	4 3/4
EG	3,9	-0,0	-0,3	-1	2
EG+	—	—	0,4	-1/2	2 1/2
USA	-2,8	-8,5	5,2	4 1/2	5
JAP	9,5	3,4	-0,7	1	2

(l) **BBP per hoofd (EG=100) lopende prijzen en koopkrachtpariteiten**

	1960	1973	1986	1993 (1)	1994 (1)
B	97,5	103,5	103,1	106,7	107,1
DK	115,2	110,1	114,2	107,5	108,4
D	124,3	116,7	119,2	116,3	114,7
D+	—	—	—	—	—
GR	34,4	50,6	50,1	46,8	46,9
E	58,3	76,4	70,6	77,2	77,6
F	107,7	112,7	112,2	113,3	113,5
IRL	57,2	55,5	60,1	72,3	72,8
I	86,6	93,4	102,6	103,8	103,9
L	155,4	138,9	124,9	130,6	130,8
NL	116,8	111,4	104,5	104,0	103,3
P	37,2	54,1	50,7	58,1	58,8
UK	122,6	103,5	101,3	95,2	96,3
EG	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
EG+	—	—	—	—	—
USA	182,6	155,6	146,4	136,8	137,7
JAP	54,1	92,8	105,2	118,1	119,3

Voetnoot: EG+, deze aggregaten zijn mede gebaseerd op cijfers voor het herenigde Duitsland.

(1) Vooruitzichten januari 1993 (definitief).
Een ongewoon grote onzekerheidsmarge geldt voor deze winter 1992/1993 voorspelling omdat is uitgegaan van de standaardveronderstelling dat „geen verandering in economisch beleid optreedt". Dit impliceert dat de projecties voor 1994 niet meer zijn dan extrapolaties van de voor 1993 verwachte trends. De uiteindelijk uitkomsten voor 1993 en, in het bijzonder, voor 1994 kunnen aanzienlijk verschillen van de huidige voorspellingen indien, onder andere, het economisch beleid significant zou worden bijgesteld.

Bron: Diensten van de Commissie.